

کنفرانس بین‌المللی مهاجرت: الگوها، پیامدها و سیاست‌ها

The International Conference on Migration:
Patterns, Consequences and Policies

خلاصه‌ی مقاله‌ها Book of Abstracts

۵ و ۶ آبان ۱۳۹۴
دانشگاه تربیت مدرس

27-28 October 2015

Tarbiat Modares University
Tehran, Islamic Republic of Iran

رئیس کنفرانس:

دکتر عادل آذر

دبیر کنفرانس:

دکتر زهرا رضایی قهرودی

رئیس کمیته‌ی علمی:

دکتر حسین محمودیان

رئیس کمیته‌ی اجرایی:

دکتر کاوه کیانی

دبیر کمیته‌ی اجرایی:

دکتر ایوب فرامرزی

برگزارکننده:

مرکز آمار ایران و پژوهشکده‌ی آمار

با همکاری:

صندوق جمعیت سازمان ملل متحد

انجمن جمعیت‌شناسی

مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور

انجمن آمار ایران

اعضای کمیته‌ی علمی (به ترتیب حروف الفبا):

- خانم فریبا بنی‌هاشمی (مدیرکل دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران)
- آقای دکتر ابوالفضل پاسبانی (رئیس گروه توسعه و برنامه‌ریزی مرکز پژوهش‌های مجلس)
- آقای جمشید پرویزی (رئیس گروه کنسولی و مهاجرت دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه)
- خانم دکتر زهرا رضایی قهرودی (رئیس پژوهشکده‌ی آمار)
- آقای علیرضا زاهدیان (معاون طرح‌های آماری و آمارهای ثبتي مرکز آمار ایران)
- آقای دکتر حبیب‌اله زنجانی (استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران)
- آقای محمد شیري (کارشناس گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی پژوهشکده‌ی آمار)
- آقای دکتر رسول صادقی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)
- آقای دکتر حسن طایبی (معاون توسعه، کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)
- آقای دکتر محمد جلال عباسی شوازی (رئیس مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع تخصصی جمعیت کشور)
- آقای دکتر حسن عینی زیناب (استاد دانشکده‌ی علوم پزشکی دانشگاه شهید بهشتی)
- آقای دکتر ایوب فرامرزی (مدیر گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی پژوهشکده‌ی آمار)
- آقای دکتر غلامعلی فرجادی (سرپرست معاونت آموزشی و دانشجویی مؤسسه‌ی عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی)
- خانم دکتر شهلا کاظمی‌پور (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)
- آقای کامبیز کبیری (مدیر پروژه‌ی صندوق جمعیت سازمان ملل متحد در ایران)
- آقای دکتر غلامرضا کشاورز حداد (عضو هیئت علمی دانشکده‌ی مدیریت و اقتصاد دانشگاه صنعتی شریف)
- آقای دکتر کاوه کیانی (معاون پژوهشی پژوهشکده‌ی آمار)
- آقای دکتر حسین محمودیان (استاد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران)
- آقای دکتر محمود مشفق (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی)
- آقای دکتر محمد میرزائی (رئیس انجمن جمعیت‌شناسی ایران)
- آقای سید نعمت‌اله میرفلاح نصیری (رئیس مرکز آمار و اطلاعات وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)
- آقای طه نوراللهی (مشاور معاون رفاه اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)
- خانم لادن نوروزی (رئیس گروه دفتر امور برنامه‌ریزی اقتصاد کلان و ارزیابی برنامه، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور)

اعضای کمیته‌ی اجرایی (به ترتیب حروف الفبا):

- آقای امیر احمدی فر
- آقای منصور اکبری
- آقای بهروز الهیاری
- خانم طاهره امینی
- آقای حمید بوکانی
- آقای آرش پاکزاد
- آقای حسینعلی پرحکم
- آقای مهدی ثابت
- آقای فرامرز حمیله
- آقای حسن خاکباززاده
- آقای نیما دانش پرور
- خانم مهدیه رحمانی
- خانم محبوبه شهبازی
- خانم مرجان صادقی
- آقای جمال‌الدین فرهادی
- آقای عیسی قاسمی
- آقای محمد مبارکی
- آقای علی‌اکبر ملکی
- خانم ساناز مهندسی
- خانم مهرانوش میرمحمد
- آقای حسن نصیرپور
- آقای مهدی نقی‌خانی
- آقای آرمین نواب‌پور
- آقای حبیب یعقوبی

پیش‌گفتار

دولت‌ها به‌عنوان متولیان سیاست‌گذاری در عرصه‌های مختلف جامعه همواره نیازمند دانستن وضعیت گذشته و حال و همچنین داشتن دورنمایی از وضعیت آتی در سطوح خرد و کلان کشور هستند. در این بین اطلاعات مربوط به جمعیت و نیروی انسانی و تحرکات آن از اهمیت بالایی برخوردار است. تحرک و جابجایی انسان‌ها بین واحدهای مختلف جغرافیایی دارای آثار و پیامدهای متنوع و بسیار زیادی است. بدون بررسی الگوها، علل و پیامدهای مهاجرت، انجام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری کارآمد و دقیق امکان‌پذیر نیست. در ارتباط با مهاجرت، اطلاعات قابل ملاحظه‌ای در کشور وجود دارد که بر اساس آن‌ها مطالعاتی نیز صورت گرفته است. اما با وجود این مطالعات، هنوز در بعضی موضوعات و موارد کاستی‌هایی وجود دارد که تمام سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با این حوزه باید در رفع آن‌ها گام بردارند.

با بررسی بیانات مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر در سیاست‌های کلی جمعیت در زمینه‌ی مهاجرت و بازتوزیع جمعیت، متوجه می‌شویم ایشان اهمیت و اولویت ویژه‌ای برای

- باز توزیع فضایی و جغرافیایی جمعیت، متناسب با ظرفیت زیستی با تأکید بر تأمین آب با هدف توزیع متعادل و کاهش فشار جمعیتی؛
- حفظ و جذب جمعیت در روستاها و مناطق مرزی و کم تراکم و ایجاد مراکز جدید جمعیتی به‌ویژه در جزایر و سواحل خلیج فارس و دریای عمان از طریق توسعه‌ی شبکه‌های زیربنایی، حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری و ایجاد فضای کسب و کار با درآمد کافی؛
- مدیریت مهاجرت به داخل و خارج هماهنگ با سیاست‌های کلی جمعیت با تدوین و اجرای ساز و کارهای مناسب و
- تشویق ایرانیان خارج از کشور برای حضور و سرمایه‌گذاری، و بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانایی‌های آنان؛

قائل هستند.

برگزاری همایش بین‌المللی «مهاجرت: الگوها، پیامدها و سیاست‌ها» مبتنی بر نظرات مقام معظم رهبری در سیاست‌های کلی جمعیت، فرصت مغتنمی فراهم آورده است تا با تکیه بر دستاوردهای علمی و خرد جمعی، به بررسی مسائل این حوزه پرداخته و با فراهم آوردن بستر مناسب برای تدوین راهکارها و سیاست‌های مناسب مرتبط با مهاجرت در برنامه‌ی ششم توسعه اقدام شود.

این همایش در چهار محور به شرح زیر سازماندهی و برگزار می‌شود:

- محور اول: منابع داده‌های مهاجرت
- محور دوم: مهاجرت داخلی
- محور سوم: مهاجرت خارجی
- محور چهارم: مهاجرت و اقتصاد

این مجموعه شامل ۵۸ چکیده‌ی مقاله است که پس از بررسی در کمیته‌ی علمی برای ارایه به‌صورت سخنرانی و پوستر انتخاب شده است. در این فرصت از انجمن جمعیت‌شناسی، مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع تخصصی جمعیت‌کشور و صندوق جمعیت سازمان ملل متحد (UNFPA) و همه‌ی اساتید، دستگاه‌های اجرایی، دانشگاه‌ها و مراکز علمی-پژوهشی و افراد دست‌اندرکار برگزاری این همایش تقدیر و تشکر می‌نمایم.

زهرا رضایی قهرودی

رئیس پژوهشکده‌ی آمار و دبیر کنفرانس

فهرست عنوان مقاله‌ها (بر اساس حروف الفبا)

فهرست مقاله‌های پذیرفته‌شده برای بخش سخنرانی

محور اول: منابع و داده‌های مهاجرت

- ۳..... Collecting Data on Internal Migration: Towards Global Best Practice
ارزیابی جمع‌آوری، تولید و انتشار داده‌های مهاجرت در ایران و مقایسه‌ی آن با کشورهای منتخب:
- ۴..... ضعف‌ها، قوت‌ها و راهکارهای بهبود
تولید و ارزیابی داده‌های ثبتي جابه‌جایی و مهاجرت داخلی (ثبت تغییر نشانی) در سازمان ثبت احوال
- ۵..... کشور
نمونه‌گیری از مهاجران با استفاده از روش نمونه‌گیری پاسخگومحور
- ۷.....

محور دوم: مهاجرت داخلی

- ۱۱..... Trends and Patterns of Internal Migration: Iran in a Global Context
بررسی ویژگی‌های مهاجران در جریان مهاجرت معکوس
- ۱۲..... عوامل اجتماعی مهاجرت‌های داخلی
عوامل و تعیین‌کننده‌های مهاجرت‌های داخلی ایران بر حسب علل مهاجرت
- ۱۳.....
- ۱۴.....

محور سوم: مهاجرت خارجی

Demographic Perspective of the Iranian Diaspora: The case of Iranians in

- ۱۷..... Australia
International Migration Statistics and International Migration Research: Global,
- ۱۹..... Transnational, and National Contexts
جمعیت‌شناسی مهاجران خارجی در ایران: تحلیل داده‌های سطح خرد سرشماری ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰
- ۲۱..... تمایل به بازگشت، انطباق با جامعه‌ی میزبان، تعلق به فرهنگ مبدأ و رضایت از زندگی در بین مهاجران
- ۲۲..... افغانستانی ساکن در گلشهر مشهد

محور چهارم: مهاجرت و اقتصاد

- ۲۵..... The Demography of Temporary Labour Migration in Asia
۲۶..... Global and Regional Estimation of Migrant Workers, 2013

- ۲۷..... اثر مهاجرت افراد متخصص (فرار مغزها) بر رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه.....
- ۲۸..... بررسی سهم مهاجران در بخش‌های عمده اقتصادی کشور و آثار و پیامدهای آن.....

فهرست مقاله‌های پذیرفته شده برای بخش پوستر

- ۳۱..... Modeling and Forecasting Migration Flows in a Bayesian Approach
- ۳۲..... اندازه‌گیری مهاجرت خارجی در استرالیا.....
- ۳۳..... بررسی اثر شاخص‌های سرمایه‌ی انسانی بر احتمال مهاجرت در ایران.....
- ۳۴..... بررسی جامعه‌شناختی چند لایه، مهاجرت (نخبگان).....
 بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان نخبه به مهاجرت از کشور (مطالعه‌ی موردی، دانشجویان دانشگاه تهران).....
- ۳۵..... بررسی رابطه‌ی انواع دینداری دانشجویان و گرایش آنان به مهاجرت خارج از کشور (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی).....
- ۳۷.....
- ۳۹..... بررسی روند مهاجرت به استان قم.....
- ۴۰..... بررسی سؤالات مهاجرت در سرشماری‌ها و توصیه‌های سازمان ملل.....
- ۴۱... بررسی شاخص‌ها، روند و سن مهاجران شهرستان کرج در مقایسه با کشورهای ۱۳۹۰-۱۳۶۵.....
- ۴۲..... بررسی علل و جریان‌های مهاجرت در استان کهگیلویه و بویراحمد طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۶۵.....
- ۴۴..... بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در ایران در بروز مهاجرت رکودی.....
- ۴۵..... بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا شهری در بخش گاریزات استان یزد.....
 بررسی و تحلیل مهاجرت‌های داخلی ایران طی دوره‌های سرشماری (با تأکید بر مهاجرت‌های بین استانی و استانی).....
- ۴۶.....
- ۴۸..... بررسی ویژگی‌های جمعیتی مهاجران خارجی در ایران با تأکید بر سرشماری‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۵.....
- ۴۹..... پیامدهای روانشناختی مهاجرت‌های خارجی.....
- ۵۰..... تأثیر جابه‌جایی موقت شاغلان و محصلان در جمعیت شهری سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰.....
- ۵۱..... تأثیر مهاجرت بر حرکت‌های جمعیتی طی دهه‌ی اخیر و پیامدهای آن.....
- ۵۲..... تأثیر مهاجرت‌های شغلی بر بازار کار کلان‌شهرها.....
 تجربیات کشورهای منتخب آسیایی در زمینه‌ی توزیع متوازن جمعیت: موفقیت‌ها، شکست‌ها و درس‌های آموختنی.....
- ۵۳.....
- ۵۴..... تحلیل آماری علل مهاجرت به استان تهران با مدل رگرسیون بتا فضایی.....
- ۵۵..... تحلیل شاخص‌های بیکاری در سطح استان کرمانشاه و تأثیر آن بر مهاجرت روستاییان به شهر کرمانشاه.....
- ۵۶..... تحلیلی بر روند مهاجرت استان اصفهان (۱۳۹۰-۱۳۳۵).....
- ۵۸..... تحولات مهاجرت‌های داخلی کشور طی سه دهه‌ی اخیر.....

- توسعه‌یافتگی و مسئله‌ی فرار نخبگان از ایران ۵۹
- جدایی فرهنگی، نابرابری منطقه‌ای و تصمیم دانشجویان دختر به بازگشت یا عدم بازگشت به مبدأ مهاجرت ۶۰
- جهانی شدن، امنیتی شدن مهاجرت و گسترش تروریسم ۶۱
- چشم‌اندازی به سیمای مهاجرتی استان مازندران طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰ ۶۲
- رشد جمعیت و تأثیر کارآفرینی بر مهاجرت نیروی کار ۶۳
- رفتارهای باروری زنان خانوارهای کارگر مهاجر در شهر یزد: مطالعه‌ی تطبیقی مهاجرین ایرانی و افغانی ۶۴
- رویکردهای مهاجرت در جهان سوم و به‌کارگیری آن در ایران ۶۵
- سنجش میزان رضایتمندی مهاجران خارجی در ایران، نمونه‌ی موردی: مهاجران افغانی ساکن در آران و بیدگل ۶۶
- ضرورت تقویت منابع تولید آمار مهاجرت بین‌المللی در ایران، چالش‌ها و راهکارها ۶۷
- فرهنگ و مهاجرت ۶۸
- کنکاشی در ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی مهاجران وارد شده به کلانشهر تهران طی دوره‌ی ۱۳۸۵- ۶۹
- ۱۳۹۰ ۶۹
- گسترش مهاجرت و چالش‌های امنیتی ۷۱
- مدل‌سازی میانگین تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده‌ی زنان مهاجر در تهران: رهیافت رگرسیون درختی ۷۲
- مطالعه‌ی تطبیقی سلامت سالمندان در جهان: آیا مهاجرت نقشی دارد؟ ۷۳
- مهاجرت در ایران بر اساس مقایسه‌ی شاخص‌های عمده‌ی نیروی کار طی سال‌های ۹۳-۱۳۸۸ ۷۴
- مهاجرت و عوامل تأثیرگذار بر آن با استفاده از مدل جاذبه‌ی اصلاح‌شده با رویکرد بررسی مهاجرت‌های استانی به استان سمنان ۷۶
- مهاجرت، توسعه‌ی شهرنشینی و سالخوردگی جمعیت استان خراسان شمالی ۷۷
- وضعیت معیشت و نقش آن در میزان مهاجرت روستاهای شهرستان نظرآباد ۷۸
- ویژگی‌های جمعیت‌شناختی بومی- مهاجر استان آذربایجان غربی بر اساس سرشماری ۱۳۹۰ ۷۹

بخش سخنرانی

محور اول:

منابع و داده‌های مهاجرت

Collecting Data on Internal Migration: Towards Global Best Practice

Martin Bell¹

Abstract. Migration within countries is now the principle demographic process leading to changes in the pattern of human settlement. It is also a key process in national development. Despite this, there are few international standards for the collection and analysis of migration data, and widespread variations are found between countries. I draw on data from the IMAGE Project (Internal Migration around the GlobE) which examined contemporary practice in the 193 UN member States and discuss the types of data collected, the intervals over which it is measured and the spatial frameworks employed. I assess the strengths and limitations of different measures, and examine their uses. The paper sets current data collection practice in the IR of Iran within the global context.

Keywords. Internal migration; national development; IMAGE project.

¹ Director, Queensland Centre for Population Research School of Geography, Planning and Environmental Management, The University of Queensland, Queensland, 4072, Australia

ارزیابی جمع‌آوری، تولید و انتشار داده‌های مهاجرت در ایران و مقایسه‌ی آن با کشورهای منتخب: ضعف‌ها، قوت‌ها و راهکارهای بهبود

محمود مشفق^۱

چکیده. هدف این مقاله، ارزیابی جمع‌آوری، تولید، طبقه‌بندی و انتشار اطلاعات مهاجرت‌های داخلی طی سرشماری‌های رسمی است. در این مقاله، تعاریف، سوالات، اقلام موضوعی، جداول و ماتریس‌های مهاجرتی در ایران از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۹۰ با استفاده از استانداردهای علمی در تحلیل‌های مهاجرت‌های داخلی، چارچوب‌های جهانی معیار در زمینه‌ی جمع‌آوری، تولید و انتشار داده‌های مهاجرتی مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است. روش تحقیق، اسنادی است و از رویکرد مفهومی مکعب مهاجرت در اندازه‌گیری مهاجرت‌های داخلی (ریز، ۱۹۹۶) استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که در سرشماری‌های ایران، رویه‌ی پایدار و منظمی منطبق با استانداردهای علمی برای تولید و انتشار داده‌های مهاجرتی داخلی در پیش گرفته نشده است. در زمینه‌ی جمع‌آوری و تولید داده‌های مهاجرتی مسائلی چون تغییرات معیارهای تشخیص مهاجران از غیر مهاجران، طولانی بودن فاصله‌ی زمانی برای سنجش مهاجرت‌ها که منجر به ایجاد خطاهای متعدد در اندازه‌گیری مهاجرت می‌شود، محدود بودن کوچکترین واحد جغرافیایی مبدأ مهاجران به مناطق شهری و روستایی شهرستان و تغییر محدوده‌ی جغرافیایی نقاط جمعیتی از یک دوره به دوره‌ی بعد و... از جمله اشکالات و مسائل در این زمینه هستند. در زمینه‌ی تولید و انتشار جداول و ماتریس‌های مهاجرتی می‌توان گفت جداول و ماتریس‌های مهاجرتی عمدتاً در بزرگترین سطح تقسیمات کلان جغرافیایی کشور یعنی استان‌ها تولید شده‌اند، در صورتی که برای تحلیل عمیق‌تر مهاجرت سطوح بین و دورن منطقه‌ای تولید ماتریس‌ها مهاجرتی بر حسب مکان‌ها و پارامترهای جمعیتی بسیار اساسی و مهم هستند. نیز در زمینه‌ی طبقه‌بندی مهاجران بر حسب سن، جنس و سایر مشخصه‌های مهاجران رویه استاندارد و یکنواختی در نظر نبوده است، لذا لازم است یک استاندارد پایدار و منطبق با معیارهای معتبر علمی بین‌المللی برای جمع‌آوری و انتشار اطلاعات مهاجرتی در کشور تعریف گردد و مبنایی برای جمع‌آوری، طبقه‌بندی و تولید داده‌های مهاجرتی کشور قرار گیرد.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ مکعب مهاجرت؛ ماتریس‌ها و جداول؛ فاصله‌ی مهاجرتی.

^۱ دکترای جمعیت‌شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی، m_moshfegh@yahoo.com

تولید و ارزیابی داده‌های ثبتی جابجایی و مهاجرت داخلی (ثبت تغییر نشانی) در سازمان ثبت احوال کشور

معصومه توده‌فلاح^۱، علیرضا ساجدی^۲ و علی‌اکبر محزون^۳

چکیده: مهاجرت و بازتوزیع جمعیت از عوامل مهمی است که برای کنترل جمعیت، جهت دادن به جابه‌جایی‌های جمعیتی و نیز هدایت جمعیت به سوی قطب‌های مختلف اقتصادی حائز اهمیت است. مهاجرت‌های داخلی که اغلب از یافته‌های سرشماری‌ها حاصل می‌شود بسیار محدود بوده و تنها شناخت‌های بسیار عام و کلی‌تری را به دست می‌دهد. لذا بسیاری کشورهای توسعه‌یافته اطلاعات مهاجرت را از سیستم ثبتی جمع‌آوری می‌کنند. با ایجاد نظام ثبتی دقیق و متمرکز می‌توان تغییرات محل سکونت افراد را شناسایی نموده و یک تصویر پویا و داینامیک از جابجایی‌های جمعیتی را ارائه نمود، اما تحقق این هدف نیازمند ایجاد ساختارهای اساسی در نظام آمار کشور است. بررسی‌ها نشان داده است از تعداد ۱۹۱ کشور دنیا در سال ۲۰۰۵، تعداد ۳۵ کشور از طریق نظام ثبتی اطلاعات مربوط به مهاجرت‌های داخلی را جمع‌آوری نموده‌اند.

سازمان ثبت احوال به‌عنوان یکی از مراکز تولید آمارهای جمعیتی و از اجزای مهم نظام آمارهای ثبتی کشور، با اتکا بر ظرفیت‌های موجود در خود از جمله الزامات قانونی مربوطه، پایگاه تمام‌مکانیزه‌ی اطلاعات جمعیت کشور، بانک اطلاعات مربوط به کدپستی، سامانه‌ی اعلام تغییر نشانی و سایر ظرفیت‌های موجود، بستر مناسب را برای جمع‌آوری اطلاعات مهاجرت و جابجایی جمعیت کشور با رویکرد ثبتی ایجاد کرده و از سال ۱۳۹۲ نیز مبادرت به ایجاد سامانه‌ی گزارش‌گیری «آمار ثبت جابجایی و مهاجرت داخلی (تغییر نشانی)» نموده است.

در این مقاله تلاش شده با استفاده از روش مطالعه‌ی اسنادی، ضمن تبیین ظرفیت‌های موجود در ثبت احوال، ابعاد گوناگون فرایند جمع‌آوری و تولید آمار جابجایی و مهاجرت داخلی با رویکرد ثبتی، و چالش‌های مربوطه مورد بررسی قرار گیرد. همچنین با بهره‌گیری از روش تحلیل ثانویه داده‌های

^۱ کارشناس مسئول آمار حیاتی دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی و مهاجرت، سازمان ثبت احوال کشور، m.falah@sabteahval.ir

^۲ کارشناس تحلیل آمار حیاتی دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی و مهاجرت سازمان ثبت احوال کشور، ali_sa54@yahoo.com

^۳ مدیر کل دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی و مهاجرت، سازمان ثبت احوال کشور، a.amahzoon@sabteahval.ir

ثبتي و سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۰، به ارزیابی داده‌های ثبتي جابجایی‌ها و مهاجرت داخلی سازمان مذکور پرداخته و راهکارهای مناسب و کارآمد برای ثبت مهاجرت به‌عنوان یک واقعه ارایه گردد. با توجه به نتایج ارزیابی داده‌های ثبتي در این مطالعه می‌توان چنین استنباط کرد که الگوی ثبت جابه‌جایی‌ها از طریق سامانه‌ی اعلام تغییر نشانی با الگوی آمار مهاجرت در سرشماری سال ۱۳۹۰ هم‌خوانی ندارد. افرادی که از استان‌های کشور وارد استان تهران می‌شوند، بیشتر تمایل به تغییر نشانی و ثبت آن در سامانه‌ی اعلام تغییر نشانی سازمان ثبت احوال را دارند و سامانه‌ی اعلام تغییر نشانی در حدود ۵ درصد از جابجایی‌های کشور (در طول یک سال) را تحت پوشش خود قرار داده است.

واژگان کلیدی. مهاجرت داخلی؛ جابجایی؛ تغییر نشانی؛ آمارهای ثبتي؛ ارزیابی داده‌های ثبتي مهاجرت داخلی.

نمونه‌گیری از مهاجران با استفاده از روش نمونه‌گیری پاسخگو محور

مهسا سعادت^۱ و آرزو باقری^۲

چکیده. امروزه مطالعه‌ی مهاجران با توجه به افزایش روزافزون مهاجرت‌ها از ملل و مرزهای بین‌المللی مختلف برای رسیدن به شاخص‌های مهم توسعه‌یافتگی مانند دستیابی به بازارهای کار، رفاه و سلامت ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، ویژگی بسیاری از جوامع مهاجر آن‌ها را جوامعی با دسترسی سخت ساخته است و دستیابی به آنان را به دلیل مشکلاتی چون نبود تعاریف یکسان، عدم پوشش مناسب، نبود انگیزه و اعتماد کافی در پاسخگویان برای شرکت در طرح‌ها، با چالش مواجه کرده است. از آن‌جا که برای دستیابی به اطلاعاتی معرف از وضعیت اقتصادی اجتماعی مهاجران، روش‌های نمونه‌گیری متداول مناسب نیستند، روش نمونه‌گیری پاسخگو محور که یک روش زنجیره‌ای اصلاح‌شده بسیار موفق در به‌دست آوردن اطلاعات قابل اعتماد و دقیق از جوامع با دسترسی سخت است و بیشتر برای تحقیقات سلامت عمومی بکار گرفته می‌شود، پیشنهاد می‌شود. این روش در سال‌های اخیر به طور کارا در نمونه‌گیری از مهاجران مورد استفاده قرار گرفته است. با توجه به این‌که این روش می‌تواند رهیافتی در مواجهه با چالش‌های پیشرو در نمونه‌گیری از مهاجران فراهم آورد، این مقاله به معرفی این روش نمونه‌گیری و ارایه‌ی مزایا و معایب موجود آن بر اساس بررسی طرح‌هایی که از این روش برای نمونه‌گیری از مهاجران استفاده کرده‌اند، پرداخته است.

واژگان کلیدی. جوامع با دسترسی سخت؛ مهاجران؛ نمونه‌گیری‌های متداول؛ نمونه‌گیری پاسخگو محور.

^۱ استادیار، مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، آمار زیستی، mahsa.saadati@gmail.com

^۲ استادیار، مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، آمار کاربردی، abagheri_000@yahoo.com

محور دوم:

مهاجرت داخلی

Trends and Patterns of Internal Migration: Iran in a Global Context

Martin Bell¹

Abstract. I use data from the 1996, 2006 and 2011 Censuses to examine internal migration in the IR of Iran. Attention is given particularly to the overall intensity of migration, the level or incidence of population movement, and to its spatial impacts, the extent to which it results in redistribution of the population, altering the settlement pattern. A series of robust summary indicators are used to compare trends over time and to situate the level and patterns of mobility in Iran within its global context.

Keywords. Population movement; settlement pattern; internal migration.

¹ Director, Queensland Centre for Population Research School of Geography, Planning and Environmental Management, The University of Queensland, Queensland, 4072, Australia

بررسی ویژگی‌های مهاجران در جریان مهاجرت معکوس

آسیه عباسی^۱ و حسن رنجی^۲

چکیده. مهاجرت از شهر به روستا پدیده‌ی قابل توجهی است که خلاف جریان غالب مهاجرت رخ می‌دهد و به همین دلیل نام آن را مهاجرت معکوس گذاشته‌اند. هر چند درصد مهاجرت از شهر به روستا در دوره‌ی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ نسبت به دوره‌ی ۱۳۷۵-۱۳۸۵ کاهش یافته اما در یک سال قبل از سرشماری ۱۳۹۰، بیش‌ترین حجم مهاجرت معکوس از شهر به روستا رخ داده است به عبارت دیگر پدیده‌ی مهاجرت معکوس در حال شکل‌گیری است. لذا با توجه به اهمیت این شکل از مهاجرت، این مقاله با هدف بررسی ویژگی مهاجران و شناسایی دلایل و مقصد مهاجران تهیه شده است. از جمله ویژگی‌هایی که در این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد جنس و سن مهاجران است. بیش از ۸۰ درصد مهاجران زن به دلیل پیروی از خانوار در این روند قرار گرفته‌اند و در بین مردان نیز بیش‌ترین مهاجرت بین سنین ۲۰ تا ۳۴ اتفاق می‌افتد. همچنین به این نتیجه می‌رسیم که استان‌های تهران، مازندران، گیلان و گلستان به دلایل شغلی و دستیابی به مسکن مناسب‌تر مقصد بیش‌تر مهاجران در جریان معکوس مهاجرت از شهر به روستا هستند.

واژگان کلیدی. الگوی مهاجرت؛ مهاجرت معکوس از شهر به روستا؛ مبدأ و مقصد مهاجرت؛ مدت اقامت پس از مهاجرت.

^۱ مرکز آمار ایران asieh_abasi@yahoo.com

^۲ مرکز آمار ایران hranji@yahoo.com

عوامل اجتماعی مهاجرت‌های داخلی

سعید معیدفر^۱

چکیده. مهاجرت انسان‌ها برای زیست بهتر همیشه بوده است و پدیده‌ی جدیدی نیست. اما به نظر می‌رسد این پدیده در دنیای معاصر هم از نظر کمی و هم از نظر ابعاد و عوامل تأثیرگذار بسیار بیشتر و متنوع‌تر است. در بررسی مهاجرت‌های جدید، عوامل متعددی شناخته شده‌اند که در هر حال دافعه‌های مبدأ و جاذبه‌های مقصد در همه‌ی آن‌ها مشترک بوده است. در پاسخ به این که جنس این جاذبه‌ها و دافعه‌ها چیست، عمدتاً پاسخ مبتنی بر عوامل اقتصادی و رفاهی بوده است. اما آیا عوامل اجتماعی نیز در رویداد مهاجرت تأثیر دارند؟ دورکیم به‌عنوان یک جامعه‌شناس بیشتر به بنیان‌های اجتماعی پدیده‌ها از جمله مهاجرت در جامعه توجه نموده است. بعداً در توسعه‌ی کشورهای در حال توسعه نیز دیدگاه‌های مبتنی بر نظریه‌های نوسازی بیشتر به روندهای اجتماعی مهاجرت دامن زده‌اند. با این وصف به نظر می‌رسد روندهای مهاجرتی در کشورهای مزبور پرمایه‌تر از کشورهای توسعه‌یافته، ناظر بر تحولات اجتماعی مبدأ و مقصد مهاجرت‌ها بوده است. در این مقاله با توجه به یافته‌های دو بررسی و نیز تحلیل آماری مهاجران واردشده به استان‌های کشور در ۵ سال ۸۵ تا ۹۰، ادعا شده که روند اصلی مهاجرت‌های داخلی در ایران، تابع پارامترهای اجتماعی و نتیجه‌ی تحولات اجتماعی در ایران از آغاز ورود به دنیای مدرن تاکنون بوده است. میل انسان امروز به زندگی در مراکز بزرگ جمعیتی که از تراکم بالای ارتباطی برخوردار است و نیز فرایند ارزش‌گذاری فی‌نفسه حضور در کلان‌شهرها علت اصلی مهاجرت‌های داخلی بوده است. اگرچه عوامل اقتصادی و رفاهی نیز در مراتب بعدی در مهاجرت‌ها بی‌تأثیر نبوده است.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ روستا؛ شهرنشینی؛ تراکم جمعیت؛ تراکم ارتباطی؛ انزوای ارتباطی؛ مسافت؛ نظریه‌ی نوسازی؛ نظریه‌ی وابستگی؛ عقب‌ماندگی؛ تمرکزگرایی.

^۱ دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تهران، smoidfar@ut.ac.ir

عوامل و تعیین‌کننده‌های مهاجرت‌های داخلی ایران بر حسب علل مهاجرت

علی قاسمی اردهایی^۱، حسین محمودیان^۲ و رضا نوبخت^۳

چکیده. مهاجرت‌های داخلی یکی از مهم‌ترین مسائل جمعیتی حال حاضر در ایران است که بنا به دلایل متعددی صورت می‌گیرد. در این مقاله با تحلیل ثانویه‌ی داده‌های سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰، مهم‌ترین علل مهاجرت‌های داخلی در ایران به همراه عوامل و تبیین‌کننده‌های آن شناسایی شده است. مهم‌ترین علت مهاجرت به خاطر پیروی از خانوار (یک علت کلی و مبهم) است و بعد از آن دلایل مربوط به اشتغال، تحصیل و پایان تحصیل، دستیابی به مسکن مناسب‌تر، انجام و پایان خدمت وظیفه می‌باشد که می‌توان آن‌ها را در دو دسته‌ی کلی مهاجرت تبعی و مهاجرت اقتصادی قرار داد. مهاجران واردشده به مناطق شهری و روستایی، مهاجران مرد و زن و مهاجران با دوره‌های سنی مختلف، دلایل نسبتاً متفاوتی را برای مهاجرت خود برشمرده‌اند. نتایج تحلیل‌های چندمتغیره نشان می‌دهد جنس و سن مهاجران (به‌عنوان دو متغیر جمعیتی) تبیین‌کننده‌های بسیار قوی در احتمال وقوع مهاجرت‌های تبعی و اقتصادی هستند و بعد از آن متغیرهای تحصیلات، جریان مهاجرت، نوع مهاجرت و سطح توسعه‌یافتگی مقصد قرار می‌گیرد. نوع مهاجرت‌های مورد بررسی، پیامدهای متفاوتی برای مبدأ و مقصد به همراه خواهد داشت که با آگاهی از تبیین‌کننده‌های آن می‌توان در جهت برنامه‌ریزی مهاجرت‌های داخلی در ایران گام برداشت.

واژگان کلیدی. مهاجرت‌های داخلی ایران؛ تعیین‌کننده‌های مهاجرت؛ علل مهاجرت؛ مهاجرت تبعی؛ مهاجرت اقتصادی.

^۱ دانشگاه پیام نور، ghasemi33@yahoo.com

^۲ دانشگاه تهران، hmahmoud@ut.ac.ir

^۳ دانشگاه پیام نور، rznobakht@gmail.com

محور سوم:

مهاجرت خارجی

Demographic Perspective of the Iranian Diaspora: the Case of Iranians in Australia

Mohammad Jalal Abbasi-Shavazi¹ and Meimanat Hosseini-Chavoshi²

Abstract. Diaspora has traditionally been associated with the notion of forced displacement, but today diaspora refers not only to the foreign-born or foreign population abroad but also to their descendants. International migration has risen significantly in recent decades, from 77 million persons in 1960 to 232 million in 2013. Technological progress and new means of communication have contributed to this trend by decreasing financial and personal migration costs. Given the size of diaspora whose contracts with origin countries are facilitated by the new technology, their potential impact on the development of home countries has become one of the main concerns of governments and development agencies. However, lack of information on diaspora is a significant impairment to understanding and promoting their contribution in the development of their origin countries.

This paper aims to present a demographic perspective on Iranian diaspora with particular focus on Iranians in Australia. According to various sources, there is an estimated four to five million Iranians living abroad, mostly in North America, Europe, Persian Gulf, Turkey, Australia and the broader Middle East. There has been an increasing trend of migration from Iran to Australia since 1970s. In 2011 census, there were around 34,500 Iranians by birth and around 36,000 by ancestry in Australia. New South Wales and Victoria, in order, hosted the majority of Iranians, while the least number of Iranians (66 persons only) resided in the Northern Territory. A large presence

¹ Professor of Demography, University of Tehran; Director of National Institute of Population Research; and Senior Fellow, Australian National University (ANU)

² Research Fellow, Crawford School of Public Policy, ANU

of young Iranians aged 25–35 in Australia is an indication of recent movement of educated youth to Australia. More than 70 percent of males and females in this age group had tertiary education (Bachelor, Master and PhD). Around 75 percent of Iranians 20 years and above with tertiary education had their qualifications in engineering, health, management and commerce, society and culture, and natural and physical science.

The possible impact of Iranian diaspora on Iran's development is significant. However, their contribution and sustainable engagement depends not only on diaspora's willingness but also on the institutional setting and political support of the Iranian government. Public policies are needed to maximise and facilitate the contact of diaspora with their home country. This would not be possible without a careful analysis and deep understanding of demographic, social, and economic characteristics of Iranian diaspora.

Keywords. Diaspora; international migration.

International Migration Statistics and International Migration Research: Global, Transnational, and National Contexts

Ellen Percy Kraly¹

Abstract. Understanding processes of global population movements and migrations benefit from bi- and multilateral collaboration in the definition, collection and analysis of national data.

This paper examine the current state of efforts to promote international cooperation in the definition, collection and analysis of international population movements, including the ‘open statistics’ movement.

The state of international migration and mobility statistics will be placed within critical contexts of recent social scientific research concerning global population movements, transnational processes, and national settlement patterns to understand how national and international statistical practices and data systems may benefit from and be responsive to emerging evidence concerning changing patterns of international population movements.

Several studies concerning global, transnational, national processes regarding migration and settlement will be selected to illustrate the interdependence between international migration research and national statistical systems. Benefits to national policy analysis as well as comparative knowledge concerning international population movements in this 21st century will be discussed.

The paper is organized in the following way:

- I. Introduction: The benefits of international coordination of international migration data and statistical systems;
- II. Concepts and measurement of international migration and mobilities; the relative benefits and costs of standard statistical concepts;

¹ Colgate University

- III. Review of efforts to promote international collaboration and exchange of national statistics of international migration and population mobility (International Statistical Institute; International Labour Organisation; United Nations Statistical and Population Commissions)
- IV. Review of current programs of statistical standardization, exchange and analysis (United Nations, OECD, selected research organizations and institutes) ;
- V. The ‘open statistics’ movement and implications for international migration data systems and analysis (briefly) ;
- VI. Global, transnational and national migration research and relevance for informing national data systems concerning international migration and population movements: Selected cases;
- VII. Conclusions: Challenges and opportunities for integrating international migration statistical systems and global and national migration research.

Keywords. International migration; open statistics movement; international population movements.

جمعیت‌شناسی مهاجران خارجی در ایران: تحلیل داده‌های سطح خرد سرشماری ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰

رسول صادقی^۱ و محمدجلال عباسی شوازی^۲

چکیده. مهاجرت بین‌المللی و پناهندگی امروزه از موضوعات مهم مطالعات جمعیت‌شناختی و سیاست‌گذاری می‌باشند. دلایل مهاجرت از مبدأ و نیز شرایط مهاجران در جامعه‌ی مقصد در تغییر رفتارهای جمعیتی و اجتماعی مهاجران نقش بسزائی داشته و متقابلاً بر شرایط اجتماعی و جمعیتی جامعه میزبان اثر می‌گذارند. با توجه به این که ایران در طول سه دهه‌ی اخیر میزبان بیش از سه میلیون مهاجر و پناهنده‌ی خارجی به‌ویژه از کشور افغانستان بوده است، بررسی وضعیت مهاجران بین‌المللی می‌تواند در سیاست‌گذارهای مربوط به اشتغال، سکونت و انطباق آن‌ها با جامعه‌ی میزبان و یا بازگشت آن‌ها به کشورهای مبدأ نقش بسزائی داشته باشد. مقاله‌ی حاضر به تحلیل ثانویه‌ی داده‌های سطح خرد مهاجران خارجی (اتباع غیر ایرانی) در دو سرشماری اخیر ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ می‌پردازد. بر مبنای نتایج سرشماری‌های مذکور بین ۱/۲ تا ۱/۵ میلیون نفر اتباع خارجی شمارش شدند که اکثریت آن‌ها را مهاجرین افغانستانی تشکیل می‌دهند. الگوی مردگزين بودن جریان مهاجرتی، ساختار سنی جوان، تمرکز جغرافیایی سکونت مهاجران در مناطق شهری و استان‌های خاص (به‌ویژه تهران)، بهبود وضعیت شغلی و تحصیلی مهاجران در مقایسه با جامعه مبدأ، و روند در حال کاهش باروری زنان مهاجر از ویژگی‌های مهاجران خارجی در ایران است. به‌علاوه، ظهور نسل دوم مهاجران و تفاوت‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی محسوس آن‌ها با نسل اول مهاجران در انطباق مهاجرین با جامعه‌ی ایران مؤثر بوده و با پیامدهای اجتماعی و سیاستی جدیدی در آینده همراه خواهد بود.

واژگان کلیدی. مهاجرت بین‌المللی؛ اتباع خارجی؛ نسل اول مهاجران؛ نسل دوم مهاجران؛ وضعیت اقتصادی- اجتماعی؛ داده‌های خام؛ سرشماری؛ ایران.

^۱ استادیار جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران و معاون پژوهشی موسسه‌ی مطالعات جمعیتی، rassadeghi@ut.ac.ir

^۲ استاد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران و رئیس موسسه‌ی مطالعات جمعیتی، mabbasi@ut.ac.ir

تمایل به بازگشت، انطباق با جامعه میزبان، تعلق به فرهنگ مبدأ و رضایت از زندگی در بین مهاجران افغانستانی ساکن در گلشهر مشهد

رضا نوبخت^۱ و محمدرضا برومندزاده^۲

چکیده. حضور مهاجران افغانی در ایران زمینه‌ی شکل‌گیری مطالعات متعدد را فراهم نمود. این مطالعه این موضوع را بررسی نموده است که میزان تمایل به بازگشت مهاجران افغانی تا چه میزان با مفاهیمی مانند انطباق، حفظ فرهنگ مبدأ، رضایت از زندگی و ارتباط با خویشاوندان و در حالت کلی هم‌ملیتی‌ها، مرتبط می‌شود. در این تحقیق از تکنیک پیمایش استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است. جامعه‌ی آماری در این تحقیق مهاجرین افغانی ۱۵ ساله به بالایی است که در شهرک گلشهر مشهد ساکن هستند. اندازه‌ی نمونه ۴۰۰ نفر انتخاب شد. با پالایش پرسشنامه‌ها در زمان وارد نمودن اطلاعات ۳۹۴ پرسشنامه تأیید گردید و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این مطالعه با استفاده از روش معادلات ساختاری و نرم‌افزار لیزرل متغیرهای تأثیرگذار بر تمایل به بازگشت مهاجران مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به تأثیرگذاری پایین و معنادار نبودن تأثیرات، متغیرهای انطباق با جامعه میزبان، تعامل با خویشاوندان از مدل خارج شد و دو متغیر رضایت از زندگی و میزان تعلق به فرهنگ مبدأ به‌عنوان دو متغیر تأثیرگذار در مدل باقی ماند. از این رو، روابط قوی مهاجران با یکدیگر و نیز با جامعه‌ی مبدأ می‌تواند تمایلات برگشت مهاجران را حفظ نماید بویژه اگر مهاجرت‌ها به‌صورت اجباری شکل گرفته باشد.

واژگان کلیدی. تمایل به بازگشت؛ انطباق؛ تعلق به فرهنگ مبدأ؛ رضایت از زندگی؛ معادلات ساختاری.

^۱ هیئت علمی دانشگاه پیام نور، سازمان مرکزی، rznobakht@gmail.com

^۲ دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران، marezabru@yahoo.com

محور چهارم:

مهاجرت و اقتصاد

The Demography of Temporary Labour Migration in Asia

Jerrold W. Huguet¹

Abstract. Temporary labour migration is the predominant form of international migration in Asia. Several countries in the region deploy more than half a million migrant workers a year. The overwhelming majority of migrant workers from South Asia are deployed to the Middle East whereas countries in South-East Asia deploy workers to a wider range of destinations. Most temporary labour migrants are relatively low-skilled but the numbers and impact of professional and highly-skilled workers are also significant. Our knowledge of international labour migration is hindered by gaps in information on such basic demographic aspects as occupation, duration of residence and return migration, and on irregular migration. For these data gaps to be overcome will require greater cooperation among stakeholders within countries and a greater recognition of the importance of reliable data for effective planning and policy formulation.

Keywords. Temporary labour migration; remittances; Asia

¹ Consultant on Population and Development, Bangkok, Thailand, jwhuguet@yahoo.com

Global and Regional Estimation of Migrant Workers, 2013

Farhad Mehran¹

Abstract. In broad terms, labour migration refers to migration from one country to another with a view to being employed. Based on data from 134 countries representing about 94 percent of the world labour force, the stock of international migrant workers is estimated by sex, region, income level of countries, and sector of economic activity in 2013. According to the preliminary results, there were in total 232 million migrants in the world in 2013, among whom 206.6 millions of working age, 15 years old and over. Among them, the total number of migrant workers was 150.6 million, comprising 4.4 percent of the global labour force. The great majority of migrant workers were in two regions: Europe and Central Asia (57,882,000) and the Americas (41,286,000). The results show that globally the labour force participation rate of migrants (73 percent) is higher than the non-migrant national rate (64 percent).

Keywords: Labour migration, stock of international migrant workers, global estimation, migrant-specific labour force participation rate, imputation.

¹ Consultant, International Labour Office, Geneva, mehranxfarhad@yahoo.com

اثر مهاجرت افراد متخصص (فرار مغزها) بر رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه

حجت اکبریان^۱ و شراره رخشان^۲

چکیده. موضوع اصلی این مقاله، بررسی تأثیر مهاجرت افراد متخصص از کشورهای در حال توسعه به کشورهای توسعه‌یافته می‌باشد. در مطالعات اخیر، از تأثیر مثبت فرار مغزها بر رشد اقتصادی کشورهای مبدأ صحبت می‌شود که تحت عنوان نگرش جدید فرار مغزها مطرح است. این مقاله با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی و استفاده از داده‌های ۲۶ کشور در حال توسعه، با شاخص توسعه‌ی انسانی بالا، طی دوره‌ی ۱۹۹۰-۲۰۱۰، همچنین با استفاده از مدل رشد گروسمن-هلپمن که توسط پرلوندبورگ در زمینه‌ی مهاجرت و فرار مغزها بسط داده شده است به بررسی این موضوع پرداخته است. نتایج حاصل از برآورد مدل که با استفاده از نرم‌افزار استتا انجام شده است، حاکی از تأثیر منفی مهاجرت بر سرمایه‌ی انسانی و اثر باخوردی مثبت بر روی رشد اقتصادی می‌باشد. بنابراین نتایج این تحقیق از نگرش جدید اثر فرار مغزها بر رشد اقتصادی حمایت می‌کند.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ نیروی انسانی متخصص؛ فرار مغزها؛ سرمایه‌ی انسانی؛ رشد اقتصادی.

^۱ کارشناس دفتر شاخص‌های قیمت مرکز آمار ایران، Akbaryan_2013@yahoo.com

^۲ کارشناس دفتر شاخص‌های قیمت مرکز آمار ایران، Rakhshaneconomics@yahoo.com

بررسی سهم مهاجران در بخش‌های عمده‌ی اقتصادی کشور و آثار و پیامدهای آن

فهمیده قربانی^۱، ایوب فرامرزی^۲ و امیر جباری^۳

چکیده. یکی از موضوعاتی که تصمیم‌گیری در مورد آن به سیاست‌های کلان نیاز دارد مسئله‌ی مهاجرت است و سیاست‌گذاری برای موضوع مهاجرت بایستی با توجه به بسیاری از مسائل دیگر از جمله مسائل اقتصادی، فرهنگی و توسعه‌ای صورت گیرد. حضور مهاجران در کشورهای مهاجرپذیر دارای اثرات مختلفی بر بخش‌های عمده‌ی آن‌ها است. به همین دلیل در این مقاله به بررسی سهم مهاجران در بخش‌های عمده‌ی اقتصادی پرداخته شده است. روش کار در این تحقیق به صورت تحلیلی-توصیفی است که با استفاده از اسناد و آمارهای موجود در این زمینه انجام گرفته است. طبق آمارهای موجود، اتباع خارجی که وارد ایران شده‌اند عمدتاً کارگران ساده هستند که معمولاً آورده علمی و تکنولوژیکی برای کشور ندارند. در نهایت این نتیجه حاصل شد که برای ورود مهاجران به کشور باید سیاست‌هایی تدوین شوند و ورود مهاجر به کشور با توجه به نیازهای کشور و تدابیر عملیاتی و سیاستی اجرایی شود.

واژگان کلیدی. اتباع خارجی؛ سیاست‌گذاری؛ کشورهای مهاجرپذیر.

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه اقتصاد، دانشگاه زنجان، f_ghorbani@znu.ac.ir

^۲ سرپرست گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی، پژوهشکده‌ی آمار، faramarzi.ayoub@gmail.com

^۳ عضو هیئت علمی گروه اقتصاد، دانشگاه زنجان، amir_jabbari@znu.ac.ir

بخش پوستر

Modeling and Forecasting Migration Flows in a Bayesian Approach

Esmail Amiri¹

Abstract. Migration forecasts with suitable uncertainty assessments are crucial for obtaining credible population predictions. Three methods are used by researchers to forecast migration, namely deterministic, multi-variant scenarios and stochastic. In the stochastic method, forecasts of migration are usually either the outcome of econometric models, or time series extrapolation. In a Bayesian approach forecasting performance of a few homoscedastic and heteroskedastic time series models are compared. As an illustration, med-term migration outflows from Iran, inflows to US and inflows to overseas are predicted using the time series models. The deviance information criterion (DIC) is used for model selection. The results indicate that homoscedastic models with heteroskedastic errors show a better forecasting performance.

Keywords. Homoscedastic; heteroskedastic; stochastic volatility; GARCH.

¹ Imam Khomeini International University, Ghazvin, Iran, amiri@sci.ikiu.ac.ir

اندازه‌گیری مهاجرت خارجی در استرالیا

داوود عباسی^۱

چکیده. مهاجرت خارجی یکی از عوامل مهم در محاسبات و معادلات جمعیتی است؛ اما این اطلاع مهم در نظام آماری کشور به درستی گردآوری نمی‌شود و جای خالی آن یکی از چالش‌های آمارها و محاسبات جمعیتی است. به‌منظور اصلاح این وضعیت و چاره‌اندیشی برای گردآوری آمار مهاجرت‌های خارجی مطالعه‌ی تجربیات سایر کشورها امری ضروری است. در این راستا کشور استرالیا به جهت آن که در معرض جریان‌های نیرومند مهاجرتی است و مهاجرت نقش پررنگی در واقعیت‌های جمعیتی و نیز آمارهای جمعیتی آن کشور دارد، حایز اهمیت می‌باشد. این بررسی به مطالعه‌ی نظام ثبت آمارهای مهاجران خارجی در استرالیا می‌پردازد. نظامی که پایه و شروع آن ثبت ورود و خروج مسافران در هنگام عبور از مرز، گردآوری اطلاعات گذرنامه‌ای و روادیدی و سازمان‌دهی این اطلاعات در قالب رکوردهای ورود و خروج است. در ادامه‌ی رکوردهای ورود و خروج با هم پیوند داده شده و اطلاع کلیدی و بسیار مهم «مدت اقامت» به دست می‌آید. گام نهایی در این فرایند طبقه‌بندی مسافران برحسب اطلاع «مدت اقامت» و تفکیک مهاجران از جهانگردان است. این نظام آماری می‌تواند الگوی مناسبی برای طراحی یک نظام ثبتی در ایران باشد.

واژگان کلیدی. مهاجران خارجی؛ آمار ثبتی.

^۱ کارشناس سرشماری مرکز آمار ایران، d_abbasi@sci.org.ir

بررسی اثر شاخص‌های سرمایه‌ی انسانی بر احتمال مهاجرت در ایران

امیرمسعود امیرمظاهری^۱ و سعید بیگوند^۲

چکیده. این مقاله به تحلیل احتمالات مهاجرت افراد بر حسب متغیرهای سرمایه انسانی می‌پردازد. روش مطالعه اسنادی و مبتنی بر داده‌های حاصل از نمونه‌گیری ۲ درصد سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ است. در این پژوهش، هشت استان که بالاترین سهم مهاجرت‌پذیری را داشته‌اند انتخاب و برای بررسی تأثیر متغیرهای مستقل مورد نظر بر متغیرهای وابسته (مهاجرت) از رگرسیون لوجستیک دو وجهی استفاده شده است. نتایج این پژوهش حاکی است که مهاجرت در ایران بر حسب ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و سرمایه‌ی انسانی جریانی کاملاً انتخاب‌کننده است و سرمایه‌ی انسانی به‌طور قابل ملاحظه‌ای بر روی مهاجرت‌ها تأثیرگذار می‌باشد. جنسیت، سن، وضع تأهل، نوع تخصص و سطح تحصیلات مجموعه عواملی هستند که احتمال مهاجرت افراد را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهند. یافته‌ها نشان می‌دهند که احتمال مهاجرت مردان ۱ برابر بیشتر از احتمال مهاجرت زنان است. همچنین احتمال مهاجرت جوانان ۲۴-۲۰ ساله بیش از ۷/۳ برابر افراد ۶۵ ساله و بیشتر است. همچنین احتمال مهاجرت افراد دارای مدرک دکتری بیش از ۱/۶ برابر افراد دارای تحصیلات ابتدایی است. احتمال مهاجرت افراد بی‌همسر در اثر فوت همسر نیز ۳/۲ برابر افراد هرگز ازدواج نکرده می‌باشد.

واژگان کلیدی. احتمال مهاجرت؛ سرمایه‌ی انسانی؛ ویژگی‌های جمعیتی؛ شاخص.

^۱ عضو هیات علمی گروه علوم اجتماعی تهران مرکز، a.amirmazaheri@gmail.com

^۲ دانشجوی دکتری علوم اجتماعی تهران مرکز، saeedbik1393@gmail.com

بررسی جامعه‌شناختی چند لایه، مهاجرت (نخبگان)

شاهین امیرشقایق^۱

چکیده. عوامل گوناگونی وجود دارند که به مهاجرت افراد به منطقه یا کشور دیگر منجر می‌شوند. این عوامل را می‌توان در چهار حوزه‌ی عامل‌های سیاسی، اقتصادی، جغرافیایی و محیطی دسته‌بندی کرد که بسته به شرایط هر کشور نقش و اهمیت هر یک از این عوامل در جریان مهاجرت تغییر می‌کند. در اکثر مطالعات بین‌المللی و داخلی در حوزه‌ی مهاجرت، بیشتر به نقش عوامل اقتصادی در جریان مهاجرت توجه شده است، در حالی که نظریه‌های سنتی که در خصوص عوامل مهاجرت وجود دارند بیشتر به نقش عوامل جاذبه در کشور مهاجرپذیر و عوامل دافعه در کشور مبدأ در شکل‌گیری تصمیم به مهاجرت توجه دارند. هدف اساسی این مطالعه بررسی نقش عوامل اقتصادی، نهادی، سیاسی و کیفیت زندگی در جریان مهاجرت از ایران می‌باشد. در نتیجه با در نظر گرفتن شرایط فوق، یکی از عوامل مهم مهاجرت شرایط نهادی و سیاسی کشور است که نیازمند برنامه‌ریزی جامع و کلی در تمامی حوزه‌هاست. بهبود این عوامل با توجه به اثری که روی جریان مهاجرت کشور بر جای می‌گذارند می‌تواند شرایط جلوگیری خروج علی‌الخصوص نیروهای متخصص از کشور را فراهم کند.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ اقتصاد؛ سیاست؛ جاذبه؛ دافعه.

بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان نخبه به مهاجرت از کشور (مطالعه‌ی موردی، دانشجویان دانشگاه تهران)

آمنه خطیبی^۱

چکیده. یکی از مسائلی که چندی است جامعه‌ی ایران را درگیر کرده، عزیمت نیروهای تحصیل‌کرده‌ی جامعه به کشورهای دیگر است که از آن به‌عنوان مهاجرت نخبگان یا فرار مغزها یاد می‌کنند. با توجه به اهمیت و نقش مهاجرت نخبگان در جامعه و آسیب‌هایی که این پدیده بر کشور وارد می‌کند، لزوم توجه به این پدیده اجتماعی بیش از پیش احساس می‌شود. از این رو شناسایی پدیده‌ی مهاجرت نخبگان «فرار مغزها» و عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان نخبه به مهاجرت از کشور در راستای هدف پژوهش، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

با توجه به وسعت زمینه‌های مؤثر بر مهاجرت نخبگان این پژوهش سعی دارد با انتخاب و بهره‌گیری از تئوری‌های توضیح‌دهنده‌ای هم‌چون تئوری گرایش، کشش و رانش و تئوری امید، مهاجرت بین دانشجویان نخبه را تبیین نماید. به‌دلیل گستردگی موضوع و محدودیت‌های موجود در راستای انجام پژوهش برای این که بتوانیم به سهولت به جامعه‌ی آماری نزدیک شویم، دانشجویان دانشگاه تهران را انتخاب کردیم و به‌دلیل تمرکز بر حجم نمونه‌ی آماری چند دانشکده را به‌عنوان گزینه‌ی مناسب برگزیدیم. روش مورد استفاده در این پژوهش، روش پیمایشی، از لحاظ برهه و زمان تحقیق، مطالعه از نوع مقطعی و سطح تحقیق به‌دلیل وسعت جمعیت مورد مطالعه از نوع بیرونی یا پنهانگر می‌باشد. با توجه به روش تحقیق و همچنین محدودیت زمانی در این پژوهش از تکنیک پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده گردیده است.

نتایج توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که در میان دانشجویان گروه فنی و مهندسی گرایش به مهاجرت بیشتر و در میان دانشجویان گروه حقوق و علوم سیاسی گرایش به مهاجرت کم‌تر می‌باشد. آمار توصیفی گویای این مطلب است که در میان طبقات مختلف اجتماعی (پائین، متوسط، بالا)، افراد طبقات متوسط بیشترین گرایش را برای مهاجرت از کشور دارند در حالی که کم‌ترین گرایش به

^۱ کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، سازمان ثبت احوال کشور، ameneh.khatibi@gmail.com

طبقات پائین مربوط می‌شود. همچنین نتایج حاصل از آزمون فرضیات تحقیق نشان می‌دهد که بین عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هم‌بستگی معناداری وجود دارد، به این صورت که هرچه مسائل و مشکلات در زمینه‌های فوق بیشتر می‌شود، گرایش به مهاجرت هم افزایش پیدا می‌کند.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ نخبگان؛ متغیرهای اجتماعی؛ متغیرهای اقتصادی؛ متغیرهای سیاسی؛ متغیرهای فرهنگی.

بررسی رابطه‌ی انواع دینداری دانشجویان و گرایش آنان به مهاجرت خارج از کشور (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی)

سعید رازع^۱ و سیده حکیمه هاشمی^۲

چکیده. هدف این مقاله بررسی رابطه‌ی انواع دینداری دانشجویان و گرایش آنان به مهاجرت خارج از کشور بوده است. روش تحقیق، پیمایش و جامعه‌ی آماری، دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی و اندازه‌ی نمونه ۳۲۱ نفر می‌باشد. روش نمونه‌گیری نیز، نمونه‌گیری طبقه‌ای است. این تحقیق برای سنجش نوع دینداری، از ترکیب نظریه‌های جمعی از صاحب‌نظران بهره برده و انواع دینداری عامیانه، سنتی، متجددانه، سکولار، لائیک و ترکیبی را مناسب جامعه‌ی آماری یافت. همچنین از تئوری «تفاوت‌ها» و «سرمایه‌بومی» برای تبیین مهاجرت دانشجویان بهره برد.

نتایج تحقیق نشان داد که میزان گرایش دانشجویان به مهاجرت متوسط رو به بالا بوده، به طوری که ۴۶/۸ درصد دارای گرایش متوسط و ۳۰/۶ درصد دارای گرایش بالا بوده‌اند. بر اساس داده‌های تحقیق، بین جنس دانشجویان و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود دارد، اما شدت رابطه بین دو متغیر در حد ضعیف می‌باشد. میزان تحصیلات دانشجویان (مقطع تحصیلی) بر گرایش آن‌ها به مهاجرت تأثیر نداشته است. بین محل تولد دانشجویان و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود ندارد. همچنین بین محل سکونت دائمی افراد و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود ندارد. بین وضعیت تأهل دانشجویان و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور نیز رابطه‌ی معناداری وجود ندارد. همچنین بین پایگاه اجتماعی اقتصادی دانشجویان و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود ندارد. بین میزان امید افراد به آینده‌ی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود دارد و رابطه‌ی بین متغیرها معکوس می‌باشد. یافته‌ها بیانگر آن است که دینداری سنتی دانشجویان بر مهاجرت آن‌ها تأثیر داشته و رابطه‌ی بین دو متغیر معکوس می‌باشد. همچنین بین دینداری

^۱ دکترای جامعه‌شناسی از دانشگاه علامه طباطبایی، hashemi713@gmail.com

^۲ کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی از دانشگاه علامه طباطبایی، s.alesamad@gmail.com

متجددانه‌ی دانشجویان و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود دارد و رابطه‌ی بین دو متغیر مستقیم می‌باشد. بین دینداری سکولار دانشجویان و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود دارد و رابطه‌ی بین دو متغیر مستقیم می‌باشد. بین دینداری لائیتسه دانشجویان و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود دارد و رابطه‌ی بین دو متغیر مستقیم می‌باشد. بین میزان دینداری عامیانه‌ی دانشجویان و گرایش آن‌ها به مهاجرت از کشور رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ سرمایه بومی؛ انواع دینداری؛ دانشجویان.

بررسی روند مهاجرت به استان قم

سید سعید حسینی جبلی^۱

چکیده. مهاجرت و آثار آن بر توسعه و بالعکس، و اثرات متقابل سیاست‌های توسعه بر مهاجرت، موضوعاتی در خور اهمیت هستند. صرف نظر از عوامل اتفاقی و مقطعی چون جنگ، بررسی علل و آثار مهاجرت که در گذشته به‌عنوان فرایندی مطلوب در زندگی فردی و اجتماعی تلقی می‌شد. اینک توجه به مشکلات ناشی از این پدیده و تجربیات حاصل طی دو دهه‌ی اخیر در کشور در حال توسعه، از جمله آثار منفی آن بر اشتغال، توزیع جمعیت و سرمایه‌گذاری، صورتی دیگر می‌یابد. در مقاله‌ی حاضر روند جمعیت استان قم و جمعیت مهاجر آن در نیم‌قرن اخیر مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته است. نتایج حاصل از بررسی نشان داد روند افزایشی جمعیت مهاجر به استان در دو دهه‌ی اخیر ملایم‌تر گردیده است اما همچنان استان قم به‌عنوان یکی از سه استان مهاجرپذیر کشور می‌باشد. امید است که این مقاله علی‌رغم ضعف‌ها و کمبودهایی که دارد بتواند راهگشای مناسبی برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران استان و مورد توجه محققین و دانشجویان قرار گیرد.

واژگان کلیدی. جمعیت؛ مهاجرت داخلی؛ استان قم.

^۱ مرکز آمار ایران، saeedhosini1@gmail.com

بررسی سؤالات مهاجرت در سرشماری‌ها و توصیه‌های سازمان ملل

حسام خدامرادی^۱

چکیده. مهم‌ترین منبع آمارهای مهاجرت در کشور سرشماری‌ها است که از ۱۳۳۵ آغاز شده است و تاکنون ادامه داشته است. از دیدگاه مرکز آمار ایران آن دسته از اعضای خانوارهای معمولی ساکن، گروهی و مؤسسه‌ای که شهر یا آبادی محل اقامت خود را در یکسال گذشته تغییر داده‌اند، مهاجر شناخته می‌شوند.

هدف از پرسش سؤالات مهاجرت: تشخیص و تفکیک مهاجران از غیر مهاجران، شناخت مبدأ مهاجرت، گونه‌شناسی مهاجرت (مهاجرت شهر به شهر، شهر به روستا، روستا به شهر و روستا به روستا)، شناخت شعاع و مسیر مهاجرت (مهاجرت‌های درون استانی، بین استانی، خارجی، مهاجرت در داخل و بیرون شهرستان)، شناخت جاذبه‌ها و دافعه‌های مناطق جمعیتی، بررسی مهاجران طول عمر و ... است.

شاخص‌های قابل تولید از سؤالات مهاجرت عبارت‌اند از: میزان مهاجرت، تعداد و سهم مهاجران واردشده به یا خارج‌شده از بخش شهری یا روستایی، امکان محاسبه‌ی تعداد و میزان مهاجران واردشده، تعداد و میزان مهاجران خارج‌شده، تعداد و میزان خالص مهاجرت، نسبت مهاجرین طول عمر، تعداد مهاجران واردشده در هر سال طی ۵ یا ۱۰ سال گذشته و ...

روش تحقیق، مطالعه‌ی اسنادی و تطبیقی سرشماری‌های گذشته (۹۰-۱۳۳۵)، توصیه‌های سازمان ملل (۲۰۰۸) و پرسشنامه‌ی سرشماری کشورهای نظیر: کانادا، ایالات متحده، بریتانیا، استرالیا، ترکیه، مصر، اندونزی، مالزی، آفریقای جنوبی، ایتالیا، هند، نیوزلند، روسیه، کره جنوبی، ژاپن و چین بوده است.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ محل اقامت قبلی؛ مدت اقامت؛ علت مهاجرت؛ محل تولد.

^۱ کارشناس جمعیت، مرکز آمار ایران kh.hesam812@gmail.com

بررسی شاخص‌ها، روند و سن مهاجران شهرستان کرج در مقایسه با کشور در سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۹۰

سپیده قیوم اصغری^۱، زهرا کشاورز محمدیان^۲ و یحیی رمضانی^۳

چکیده. فرایند مهاجرت موضوعی پیچیده است که علاوه بر حجم و رشد جمعیت، تغییرات قابل ملاحظه‌ای را در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می‌کند. مهاجرت از دیرباز به‌عنوان یک عامل مؤثر بر حجم و توزیع نیروی کار، بر حسب مهارت، آموزش، تخصص و اشتغال، فرصت‌های شغلی، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و تولید بوده است. از طرفی، استان البرز به‌دلیل نوپایی آن و همچنین نزدیکی به پایتخت، همواره از کانون‌های مورد توجه مهاجران بوده است و از ویژگی‌های آنان تأثیر پذیرفته است. به همین منظور در این مقاله سعی در بررسی وضعیت مهاجرت در استان و به خصوص شهرستان کرج با بیشترین تراکم و تحرک جمعیتی طی دوره‌ی زمانی ۱۳۶۵-۱۳۹۰ بوده است، که از نتایج آن مشاهده‌ی تغییر در الگوی سنی مهاجران از گروه سنی ۱۰-۱۹ سال به گروه سنی ۲۰-۲۹ سال و به دنبال آن افزایش نیاز به شغل و سایر حمایت‌های اقتصادی و اجتماعی است که حتماً باید مورد توجه سیاست‌گذاران قرار گیرد.

واژگان کلیدی. میزان کل مهاجرت؛ میزان خالص مهاجرت؛ نسبت مهاجرت؛ جهت مهاجرت؛ ماتریس مهاجرت.

^۱ دانشگاه تهران و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان البرز، sga2520022@yahoo.co.uk

^۲ دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان البرز، zk_mohammadian@yahoo.com

^۳ دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان البرز، ramezaniyahya@yahoo.com

بررسی علل و جریان‌های مهاجرت در استان کهگیلویه و بویراحمد طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۹۰

علی حاتمی^۱، رضا رستمی خزایی^۲ و جهانگیر جهانگیری^۳

چکیده. در میان وقایع جمعیتی، مطالعه‌ی مهاجرت بیش از گذشته اهمیت پیدا کرده است. در هر دوره از تاریخ ایران و جهان و به‌خصوص در دهه‌های اخیر شاهد این اهمیت روز افزون بوده‌ایم و همواره یکی از دغدغه‌های دولت‌ها مسئله‌ی مهاجرت داخلی و خارجی در سطح ملی و بین‌المللی بوده است. در این بین یکی از استان‌های کشور که روندهای متفاوتی از مهاجرت را تجربه کرده استان کهگیلویه و بویراحمد می‌باشد. در مطالعه‌ی حاضر با استفاده از روش تجزیه و تحلیل ثانویه روند مهاجرت در این استان مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس نتایج به‌دست آمده، استان کهگیلویه و بویراحمد در دهه‌ی ۱۳۵۵-۱۳۶۵ یکی از استان‌های مهاجرپذیر کشور بوده، اما در دهه‌های بعدی برخلاف دهه‌ی ۱۳۵۵-۱۳۶۵ مقدار خالص مهاجرتی آن منفی شده و این استان به یکی از استان‌های مهاجرفرست کشور تبدیل شده است. مقایسه و وضعیت مهاجرت این استان با کشور نشان می‌دهد که سهم استان در مهاجرفرستی در دهه‌ی ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ تقریباً ثابت مانده و استان ۹/۰ درصد از مهاجران خارج‌شده در کل کشور را به خود اختصاص داده اما این سهم در سرشماری سال ۱۳۹۰ به یک سوم کاهش یافته است. یکی از ویژگی‌های مهاجرت در استان کهگیلویه و بویراحمد در دهه‌های گذشته این بود که بیش از ۸۰ درصد تبادل جمعیتی استان کهگیلویه و بویراحمد با ۵ استان فارس، خوزستان، اصفهان، تهران و بوشهر بوده اما در سرشماری سال ۱۳۹۰ تبادل جمعیت از تنوع بیشتری برخوردار شده و سایر استان‌های کشور نیز سهم بیشتری داشته‌اند. از دیگر ویژگی‌های مهاجرتی استان کهگیلویه و بویراحمد می‌توان به تغییر ذائقه‌ی مهاجران این استان اشاره کرد. بر اساس نتایج به دست آمده از این مطالعه، ذائقه‌ی مهاجرتی مهاجران این

^۱ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیئت علمی پژوهشکده‌ی فرهنگ، هنر و معماری جهاد دانشگاهی، Hatami@icas.ir

^۲ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیئت علمی پژوهشکده‌ی فرهنگ، هنر و معماری جهاد دانشگاهی،

Rostamikhazaei@icas.ir

^۳ دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز، JJahangiri@gmail.com

استان از سمت استان‌های فارس و خوزستان به سمت استان‌های اصفهان، بوشهر و حتی استان‌های قم، هرمزگان، یزد، البرز، کرمان و مرکزی نیز در حال تغییر است.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ مهاجرت‌فرستی؛ نرخ رشد سالانه؛ مقصد؛ مبدأ؛ کهگیلویه و بویراحمد.

بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در ایران در بروز مهاجرت رکودی

دکتر اسماعیل آقائی‌زاده^۱

چکیده. اصلاحات ارضی به‌عنوان عاملی تغییردهنده در بروز مهاجرت روستایی ایران بوده است که در پی آن شرایط زندگی در روستاها، متحول شده و با همزمانی افزایش امکان اشتغال در شهرها، پدیده‌ی مهاجرت روستا به شهر تسریع شد. اثرات عوامل تغییردهنده، همچنان تا پس از انقلاب و به ویژه پس از بروز تحولات شدید اجتماعی، اقتصادی و سیاسی حاصل از آن تا سال‌های اخیر نیز قابل مشاهده بوده است. در سال‌های اخیر، با توجه به بروز برخی تحولات، بعضاً عوامل رکودی به‌عنوان عوامل اصلی مهاجرت ایفای نقش کرده‌اند. در پژوهش حاضر سعی شده است با استفاده از مطالعات اسنادی و همچنین مطالعات میدانی نگارنده به‌عنوان مشاور تهیه‌ی طرح‌های هادی روستایی در مناطق مختلف کشور، ویژگی‌های مهاجرتی جامعه ایران از نظر وابستگی به عوامل رکودی مورد بررسی قرار گیرد. نتایج بررسی‌ها حاکی از وجود زمینه‌های فراوان برای ایجاد هر مهاجرت از نوع رکودی در حال و آینده است. آگاهی از این عوامل در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری جهت برنامه‌ریزی برای رویارویی با مهاجرت و آثار آن بسیار دارای اهمیت است، چرا که تغییر شرایط مهاجرت، نیازمند تغییر دیدگاه‌ها و سیاست‌های مربوط به مهاجرت چه در شهرها و چه در روستاهاست.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ عوامل تغییردهنده؛ عوامل رکودی.

بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا شهری در بخش گاریزات استان یزد

اکبر زارع شاه‌آبادی^۱، علیرضا زارع شاه‌آبادی^۲، علی شریفی^۳

چکیده. پدیده‌ی مهاجرت از ابتدای تاریخ همزاد بشر بوده است و از شکل اولیه‌ی آن به‌عنوان اضطراری برای بقا تا شکل‌های امروزی آن به صورت تلاشی برای ایجاد رفاه و ارتقاء معیشت، تکامل یافته است. در این راستا روستاییان نیز به امید دستیابی به زندگی بهتر به شهرها مهاجرت می‌کنند. این مطالعه به سنجش میزان گرایش به مهاجرت به شهر در ساکنان بخش روستایی گاریزات استان یزد و همچنین بررسی عوامل مؤثر در شکل‌گیری این گرایش می‌پردازد. سنجش گرایش به مهاجرت در سه بعد شناختی، عاطفی، رفتاری و در قالب سیزده سوال ساخته شده است. با روش پیمایش و انتخاب ۳۴۳ نفر از ساکنین ۱۵-۵۵ ساله‌ی این بخش رابطه‌ی بین متغیرهای مستقل در دو مقوله‌ی زمینه‌ای و نگرشی با میزان گرایش به مهاجرت سنجیده شد. رابطه‌ی بین متغیرهای سن، جنس، وضع تأهل، نوع ازدواج، صاحب نسق‌زراعی بودن پدر، میزان آب‌کشاورزی در اختیار فرد، سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، ناامیدی از روستا، رضایت از امکانات اقتصادی روستا و چشم و هم‌چشمی با گرایش به مهاجرت بررسی شده است. نتایج کاربرد رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که متغیرهای ناامیدی از روستا، رضایت از امکانات اقتصادی روستا، سن، چشم و هم‌چشمی و نوع ازدواج تأثیرگذارترین عوامل برگرایش به مهاجرت بوده‌اند. این متغیرها ۵۵ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین کرده‌اند.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ ناامیدی از روستا؛ امکانات اقتصادی روستا؛ چشم و هم‌چشمی؛ گاریزات.

^۱ دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه یزد، a_zare@yazd.ac.ir

^۲ استادیار جغرافیای دانشگاه یزد، azare@yazd.ac.ir

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه یزد، sharifiali462@gmail.com

بررسی و تحلیل مهاجرت‌های داخلی ایران طی دوره‌های سرشماری (با تأکید بر مهاجرت‌های بین استانی و استانی)

معصومه مؤمن طایفه^۱

چکیده. سرعت و شتاب افزایش جمعیت و بازتاب آن بر ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع یکی از مسائل و مشکلاتی است که بسیاری از کشورهای جهان از جمله کشور ما با آن مواجه هستند. مهاجرت از عوامل اصلی تغییر و تحول جمعیت و مهم‌ترین عامل خارجی تغییر تعداد و ساخت جمعیت می‌باشد. مهاجرت داخلی یک فرایند مهم در بسیاری از کشورها است که واکنش مردم نسبت به عواملی از قبیل نابرابری‌های اقتصادی منطقه‌ای، ناکامی‌های اجتماعی و عدم رضایت در بسیاری از جنبه‌های زندگی را منعکس می‌کند.

روش تحقیق در این مقاله بر اساس روش توصیفی - تحلیلی و بر مبنای داده‌های کمی و گردآوری داده‌ها به کمک مطالعات اسنادی انجام گرفته است. در مجموع در این مقاله از آمارهای رسمی سرشماری نفوس و مسکن در مقاطع سرشماری استفاده شده است.

یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که دهه ۱۳۷۵-۱۳۸۵ اوج حرکت جمعیتی و مهاجرتی در کشور بوده است. از جمله ویژگی‌های مهاجرت داخلی کشور ایران در این دوره جهت‌دار شدن جریان مهاجرت درون استانی به مهاجرت‌های بین استانی است. در ۱۵ سال اخیر میزان مهاجرت‌های شهر به شهر بین استانی به تدریج رو به کاهش بوده و مهاجرت‌های شهر به شهر به ابعاد فاصله‌ی کم و درون منطقه‌ای متمایل شده‌اند. مهاجرت روستا به شهر، سهم کمتری از مهاجرت کل را داشته که بیشتر در ابعاد درون شهرستان رخ داده که این الگو فزونی محسوسی در چند سال اخیر داشته و در مقابل، مهاجرت روستا شهری بین استانی کاهش قابل توجهی داشته است. همچنین در هر دو دوره مهاجرت شهر به روستا الگوی بین استانی داشته و در هر دوره بیشترین میزان مهاجرت روستا به روستا در درون استان و شهرستان شکل گرفته است. در مجموع مهاجرت در سال‌های اخیر ضمن

^۱ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی و رئیس گروه تدوین و اطلاع‌رسانی آمارهای جمعیتی و مهاجرت سازمان ثبت احوال کشور،

گرایش بیشتر به الگوی شهر به شهر، بیشتر به مهاجرت کوتاه و درون استانی متمایل شده است. در چند دهه‌ی گذشته به تدریج مهاجرت روستا به شهر کاهش یافته و دیگر الگوی اصلی مهاجرت به شمار نمی‌رود. این الگو از ۲۶ درصد در دهه ۱۳۵۵-۱۳۶۵ به ۱۱/۸۴ درصد در پنج سال ۱۳۸۵-۱۳۹۰ رسید. با توجه به افزایش جمعیت و تعداد شهرها، مهاجرت شهر به شهر در حال افزایش و تبدیل به الگوی مسلط مهاجرت است و امروزه الگوی اصلی مهاجرت کشور به شمار می‌رود. مهاجرت شهر به شهر اکنون با بیش از ۵۸ درصد بالاترین نوع مهاجرت و الگوی مسلط به شمار می‌رود.

واژگان کلیدی. تراکم جمعیت؛ استان‌های مهاجر فرست؛ خالص مهاجرت؛ مهاجرت داخلی؛ مهاجرت‌های درون استانی.

بررسی ویژگی‌های جمعیتی مهاجران خارجی در ایران با تأکید بر سرشماری‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۰

محمدعلی آرمند^۱، حامد کریمی^۲ و اردشیر جلیلیان^۳

چکیده. پایه و اساس سیاست‌گذاری‌های مهاجرتی، شناخت علمی پدیده‌ی مهاجرت و ویژگی‌های مهاجران است، چنین دانشی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، علیرغم وجود اشکالاتی، عمدتاً از طریق سرشماری‌ها حاصل می‌شود. در حقیقت وجود داده‌های خوب و تحلیل‌های مناسب نقش کلیدی و محوری در فرایند سیاست‌گذاری مهاجرتی ایفا می‌کند. در این پژوهش به شناخت و بررسی یکی از ابعاد و مشخصه‌های مهاجران خارجی در ایران یعنی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آن‌ها می‌پردازیم. روش تحقیق مورد استفاده، تحلیل ثانویه داده‌های حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ است.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در سرشماری ۱۳۸۵ حدود ۱/۸۵ درصد از جمعیت ایران را مهاجران خارجی تشکیل می‌دهد که اکثریت آن‌ها مهاجرین افغانی هستند. در سرشماری ۱۳۹۰ نیز حدود ۲/۰۵ درصد از جمعیت ایران را مهاجران خارجی تشکیل می‌دهند؛ در این سرشماری نیز سهم مهاجران افغان محسوس است. این وضعیت، ویژگی‌ها و ساختار مهاجرین خارجی ایران را در سطح کلی بسیار متأثر از خود ساخته و عمدتاً وضعیت کلی مهاجران خارجی در ایران تصویری انعکاسی از وضعیت مهاجران افغانی است. حال آن که نتایج داده‌ها نشان داد که گروه‌های مختلف مهاجر خارجی از بافت و ترکیب جمعیت‌شناختی متفاوتی برخوردارند.

واژگان کلیدی. ایران؛ تابعیت؛ ویژگی‌های جمعیتی؛ مهاجرت؛ مهاجران خارجی.

^۱ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه یزد، armand.ma2012@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه یزد، h.karimi1717@yahoo.com

^۳ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه یزد، ja.ardeshir@yahoo.com

پیامدهای روانشناختی مهاجرت‌های خارجی

سید احسان اعتضاد^۱ و محمد جواد اصغری ابراهیم آباد^۲

چکیده. مهاجرت امروزه با گذر از تحولات تاریخی و اجتماعی فراوان، تبدیل به یکی از تصمیمات سرنوشت‌ساز هر فرد شده است. مهاجران به وسیله‌ی عوامل روانشناختی همچون هوش، هوش هیجانی، امیدواری و انگیزش اقدام به مهاجرت می‌کنند. یکی از پیش‌نیازهای تصمیم‌گیری در مورد مهاجرت، آگاهی داشتن نسبت به پیامدهای روانشناختی آن است. این پیامدها در مهاجرت‌های خارجی به علت عدم آگاهی کامل فرد نسبت به کشور مقصد و وجود تفاوت‌های فراوان در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بین کشور مبدا و مقصد، از اهمیت بیشتری برخوردار است که مهم‌ترین آن‌ها، ناامیدی، افسردگی، اختلالات هویتی و اختلال روان-تنی می‌باشد. مهاجرانی که به پیامدهای روانشناختی شدید دچار شده باشند، شکوفایی و به دنبال آن کارآمدی خود را از دست خواهند داد. اگر مهاجر، آگاهی خود را در مورد فرایند مهاجرت و پیامدهای آن افزایش دهد، می‌تواند تصمیم‌گیری بهتری داشته و پیامدهای مخرب مهاجرت در بعد فردی و اجتماعی را کاهش دهد.

واژگان کلیدی. روانشناسی مهاجرت؛ پیامدهای مهاجرت خارجی؛ پیامدهای روانشناختی مهاجرت؛ مهاجرت بین‌المللی.

^۱ دانشجوی کارشناسی روانشناسی بالینی دانشگاه فردوسی مشهد، ehsanetezad@stu.um.ac.ir

^۲ استادیار گروه روانشناسی بالینی دانشگاه فردوسی مشهد، mjasghari@um.ac.ir

تأثیر جابه‌جایی موقت شاغلان و محصلان در جمعیت شهری سال ۱۳۸۵ تا

۱۳۹۰

مریم پوررضا انورا^۱

چکیده. شناوری جمعیت، پدیده‌ای جدید در جابه‌جایی جمعیت است که با گسترش کلان‌شهرها ظاهر شده است. این پدیده، ماهیت متفاوتی با سایر جابه‌جایی‌های جمعیتی دارد. رشد و گسترش مراکز علمی و دانشگاهی و مراکز صنعتی و خدماتی باعث شده است که عده‌ای برای کار یا تحصیل عازم شهری غیر از شهر محل سکونت خود شوند. این افراد که آنان را جمعیت شناور می‌نامیم معمولاً راهی شهرهایی می‌شوند که فاصله‌ی زیادی با محل سکونتشان نداشته باشد.

نتایج نشان می‌دهد جمعیت شناور رو به افزایش است. این افزایش دارای محاسن و معایبی است، که مهم‌ترین آن‌ها، تفاوت بین جمعیت ساکن یک منطقه در طول روز و شب، افزایش تردد و ترافیک بین شهرها و در نتیجه افزایش خطرات عبور و مرور و سوانح رانندگی است. در خصوص فواید افزایش جمعیت شناور نیز می‌توان به افزایش نیروهای تحصیل‌کرده و متخصصان فنی و حضور دانشجوی در شهرهای مجاور اشاره کرد که می‌تواند به رونق کسب و کار و رونق فضای علمی دانشگاه مورد نظر نیز کمک کند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی بر جابه‌جایی و شناور بودن جمعیت به‌طور مستقیم تأثیرگذار هستند. همچنین نزدیک بودن به مراکز اقتصادی، خدمات علمی - آموزشی (از عوامل فرهنگی و آموزشی) بیش‌ترین تأثیر را در این مقوله دارد. مقاله‌ی حاضر به بررسی تغییرات جمعیت شناور طی سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ پرداخته است. همچنین با توجه به اهمیت این موضوع در برنامه‌ریزی، شهرهایی که بیش‌ترین جمعیت شناور را در بین شهرهای کشور داشته‌اند، نیز آورده شده است.

واژگان کلیدی. جمعیت شناور؛ معایب و مزایای جمعیت شناور؛ جابه‌جایی موقت جمعیت.

^۱ رئیس گروه سرشماری، مرکز آمار ایران، pourrezamaryam@yahoo.com

تأثیر مهاجرت بر حرکت‌های جمعیتی طی دهه‌ی اخیر و پیامدهای آن

اعظم نصری^۱، اعظم ارشادی‌پور^۲ و مائده خلیلیان^۳

چکیده. مهاجرت به عنوان یکی از عناصر اصلی تغییر و تحول جمعیت در جمعیت جامعه‌ی مبدأ و جامعه‌ی مقصد در هر منطقه توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان را برای کنترل و هدایت جمعیت به خود جلب کرده است. توزیع و تراکم جمعیت، به دلیل اثرگذاری در دیگر ویژگی‌های جمعیت نظیر رشد جمعیت، شاخص باروری، میزان مرگ و میر، نسبت جنسی و نرخ اشتغال و وابستگی مهمی که به ویژگی‌های کلی منطقه دارد، دارای اهمیت است. از این رو برنامه‌ریزان می‌توانند با شناخت حرکت‌های جمعیتی و توزیع مناسب امکانات، پراکندگی جمعیت را متعادل سازند. در این مقاله ضمن بررسی وضعیت مهاجرپذیری و مهاجر فرستی استان اصفهان، به صورت بهره‌گیری از نرم‌افزار اطلاعات داده‌های مکانی GIS نقطای از شهر که استعداد پذیرش مهاجر دارند همچنین استان‌هایی که متمایل به مهاجرت به شهر اصفهان هستند نیز مورد مطالعه قرار می‌گیرد. ارتباط بین وضعیت جنسی و سنی مهاجران و علت مهاجرت آن‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS سنجیده می‌شود.

واژگان کلیدی. ویژگی‌های جمعیت؛ مهاجرت؛ داده‌های مکانی؛ حرکت‌های جمعیتی.

^۱ کارشناسی ارشد آمار اقتصادی اجتماعی، دانشگاه صنعتی اصفهان، کارشناس آمار و تحلیل اطلاعات، معاونت برنامه‌ریزی، پژوهش و فناوری

اطلاعات شهرداری اصفهان، azamnasri1362@gmail.com

^۲ کارشناسی ارشد آمار ریاضی، دانشگاه صنعتی اصفهان، کارشناس آمار و تحلیل اطلاعات، معاونت برنامه‌ریزی، پژوهش و فناوری

اطلاعات شهرداری اصفهان، a.arshadipoor@math.iut.ac.ir

^۳ کارشناسی ارشد آمار اقتصادی اجتماعی، دانشگاه صنعتی اصفهان، کارشناس آمار و تحلیل اطلاعات، معاونت برنامه‌ریزی، پژوهش و

فناوری اطلاعات شهرداری اصفهان، m_kaliliyan@math.iut.ac.ir

تأثیر مهاجرت‌های شغلی بر بازار کار کلان شهرها

هما طاهری‌پور^۱ و شهلا صباغی^۲

چکیده. یکی از پدیده‌های بزرگ عصر ما مهاجرت از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق توسعه‌یافته‌تر است. مهاجرت‌ها صرف نظر از نوع آن، پیامدهای مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی در بر دارند که می‌تواند اثرات مثبت یا منفی در مبدأ یا مقصد داشته باشند. اگر شهر مقصد کمبود نیروی کار و امکاناتی برای جذب نیروی انسانی داشته باشد، مهاجرت مفید است، اما وقتی جمعیت ساکن در کلانشهر با معضل اشتغال روبرو هستند و تورم نیروی کار و رکود اقتصادی در آن جا حاکم است، این مهاجرت‌ها شکل بیمارگونه به خود گرفته و مشکلات شهر مقصد را بیشتر می‌کند. هم اکنون یکی از آثار مهاجرت‌های داخلی افزایش نرخ بیکاری و اوضاع نابسامان اشتغال در کلانشهرها به واسطه‌ی حضور مهاجران بیکار یا مهاجران در جستجوی کار بهتر می‌باشد. مقاله‌ی حاضر بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ مرکز آمار ایران به بررسی میزان مهاجرت‌های شغلی به کلان شهرها و تأثیر آن بر نرخ بیکاری پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که عدم توازن یکسان در تقسیم امکانات و بودجه‌ی کشور، باعث روانه شدن بیکاران به کلان شهرها شده به طوری که باعث افزایش ۲ درصدی نرخ بیکاری در کل کلان شهرها می‌شود.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ مهاجرت شغلی؛ کلان شهر؛ نرخ بیکاری.

^۱ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، homa.taheripour@gmail.com

^۲ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، shsa55@yahoo.com

تجربیات کشورهای منتخب آسیایی در زمینه‌ی توزیع متوازن جمعیت: موفقیت‌ها، شکست‌ها و درس‌های آموختنی

محمود مشفق^۱ و قربان حسینی^۲

چکیده. این مقاله به مقایسه‌ی تجربیات کشورهای منتخب آسیایی در زمینه‌ی توزیع متوازن جمعیت می‌پردازد و تلاش خواهد کرد نشان دهد کدام پارادایم‌های برنامه‌ریزی فضایی- جمعیتی در توزیع بهینه‌تر جمعیت نتایج بهتر و مؤثرتری داده است. روش تحقیق، تحلیل اسنادی است و از اسناد معتبر در زمینه‌ی برنامه‌ریزی‌های دولتی استفاده شده است. به‌طور کلی چهار نوع پارادایم برنامه‌ریزی با توجه به اقتصاد جمعیت- فضا تشخیص داده شد: الف) دولت‌های غیر متمرکز با پارادایم تمرکززادگی سیاسی- اقتصادی (ژاپن)، ب) دولت‌های متمرکز با پارادایم مداخله‌ی مستقیم در مدیریت جمعیت- فضا (چین و اندونزی)، ج) دولت‌های متمرکز با پارادایم تمرکززادگی اقتصادی (ایران و کره جنوبی) و د) دولت نیمه‌متمرکز با پارادایم اولویت‌بخشی به توسعه‌ی روستایی. نتایج نشان می‌دهد دولت‌های غیر متمرکز با رویکرد تمرکززادگی اداری- سیاسی و اقتصادی نتایج مثبت‌تری از توسعه‌ی برابر در سطح ملی و توزیع بهینه‌ی جمعیت به دست داده‌اند. بررسی‌ها نشان داد عدم وجود هماهنگی بین بخش‌های کلان، میانی و خرد، فقدان اراده‌ی سیاسی لازم برای اجرای طرح‌های آمایش سرزمین و عدم پایش برنامه‌های آمایش سرزمین و توزیع فضایی جمعیت از جمله مهم‌ترین موانع عدم موفقیت راهبردهای توزیع بهینه‌ی جمعیت است. در کشورهای با نظام متمرکز برنامه‌ریزی، کلید اصلی توفیق برنامه‌ها ایجاد هماهنگی‌های بین بخشی و پایش مداوم برنامه‌ها است.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ توزیع جمعیت؛ کلان شهرها؛ برنامه و سیاست‌ها.

^۱ دکترای جمعیت‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، m_moshfegh@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی، کارشناس پژوهشی گروه مهاجرت و شهرنشینی مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی

تحلیل آماری علل مهاجرت به استان تهران با مدل رگرسیون بتا فضایی

لیدا کلهری ندرآبادی^۱ و محسن محمدزاده^۲

چکیده. مهاجرت اصلی‌ترین تحرک مکانی جمعیت است که در تمام ادوار جامعه وجود داشته است. افراد اغلب با هدف رفع نیازهای موجود و برخورداری از شرایط مناسب‌تر برای زندگی اقدام به مهاجرت می‌کنند. بنابراین مهاجرت یکی از مؤلفه‌های مهم جمعیتی در برنامه‌ریزی و مطالعه تحولات اجتماعی- اقتصادی هر کشور محسوب می‌شود. با توجه به این که استان تهران طی نیم قرن گذشته مهاجرپذیر بوده است، بیشترین تمرکز سیاسی، اقتصادی و رفاهی کشور را نیز به خود اختصاص داده است. در این مقاله عوامل مهاجرت از سایر استان‌ها به استان تهران مورد بررسی قرار گرفته است. به این منظور اطلاعات لازم در مورد عوامل اثرگذار بر مهاجرت از سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۰ به دست آمد و با استفاده از مدل رگرسیونی بتا فضایی تحلیل شده است. نتایج، حاکی از اثر متغیر بیکاری در استان مبدأ و فاصله‌ی آن تا استان تهران بر میزان مهاجرت به این استان است. به این ترتیب که افزایش بیکاران در مبدأ منجر به افزایش مهاجرت و افزایش فاصله از استان تهران منجر به کاهش مهاجرت می‌شود.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ نرخ بیکاری؛ استان تهران؛ مدل رگرسیونی بتا فضایی.

^۱ گروه آمار دانشگاه تربیت مدرس، lida.kalhari@modares.ac.ir

^۲ گروه آمار دانشگاه تربیت مدرس، mohsen_m@modares.ac.ir

تحلیل شاخص‌های بیکاری در سطح استان کرمانشاه و تأثیر آن بر مهاجرت روستاییان به شهر کرمانشاه

فاطمه منوچهری^۱ و سعید صیادی

چکیده. بیکاری شرایطی است که در آن جمعیت فعال عملاً فعالیت اقتصادی نداشته باشد. بیکاری شاه‌راه اصلی معضلات و ناهنجاری‌های اجتماعی است و حل آن، مقدمه‌ی حل بسیاری از مشکلات اجتماعی، روانی و اقتصادی جامعه می‌باشد. هدف از انجام این پژوهش تحلیل شاخص‌های بیکاری در سطح استان کرمانشاه و تأثیر آن بر مهاجرت روستاییان به شهر کرمانشاه می‌باشد. در این پژوهش ۱۵۰ نفر از جوانان دختر و پسر استان کرمانشاه با استفاده از پرسشنامه‌های منبع کنترل جولیان راتر و کوپر اسمیت مورد ارزیابی و بررسی قرار گرفتند. جهت ترسیم نمودارها، نقشه‌ها و تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزارهای Excel، GIS و SPSS استفاده شده است. نتایج نشان داد که بیکاری بر مهاجرت روستائیان شهر کرمانشاه بسیار تأثیرگذار می‌باشد و اگر زمینه‌های اشتغال و امکانات لازم در روستاها فراهم نشود در آینده‌ای نه چندان دور روستاها خالی از سکنه شده و روستاییان به شهرها مهاجرت می‌کنند که مهاجرت به شهرها خود مشکلاتی مانند: ترافیک شهری، رشد جمعیت، مشکلات بهداشتی و درمانی و... را به بار می‌آورد.

واژگان کلیدی. بیکاری؛ پرسشنامه‌ی منبع کنترل جولیان راتر؛ مهاجرت روستائیان؛ تحلیل شاخص‌های بیکاری؛ استان کرمانشاه.

تحلیلی بر روند مهاجرت استان اصفهان (۱۳۳۵-۱۳۹۰)

محمدعلی آرمند^۱، میکائیل پروین آفدره^۲ و سعید فتحی^۳

چکیده. پایه و اساس سیاست‌گذاری‌های مهاجرتی، شناخت علمی پدیده‌ی مهاجرت و ویژگی‌های مهاجران است، چنین دانشی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، علیرغم وجود اشکالاتی، همانند کم‌شماری، عمدتاً از طریق سرشماری‌ها حاصل می‌شود. پدیده‌ی مهاجرت و چگونگی توزیع مجدد جمعیت در هر منطقه از مهم‌ترین عواملی هستند که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان جامعه برای هدایت و کنترل جمعیت به بخش‌های مختلف اقتصادی باید به آن‌ها توجه داشته باشند. به دلایل مختلف طی چند دهه‌ی گذشته میزان مهاجرت در ایران به شدت افزایش یافته و حجم وسیعی از این جریان‌های مهاجرتی به سوی استان‌هایی غیر از استان محل تولد بوده است. استان اصفهان به دلیل موقعیت ویژه‌ای که در ساختار اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی ایران دارد از دیر باز کانون جابه‌جایی‌های گسترده‌ی جمعیتی بوده است بر این اساس شناخت و بررسی پدیده‌ی مهاجرت بین استانی در استان اصفهان در برنامه‌ریزی‌های توسعه در مقیاس ملی و منطقه‌ای از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مقاله‌ی حاضر نیز سعی دارد با استفاده از داده‌های سرشماری‌های صورت گرفته، روند مهاجرت در این استان را مورد بررسی قرار دهد.

این پژوهش با روشی توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر مطالعات اسنادی در پی تحلیل و ارزیابی وضعیت و دگرگونی روند مهاجرت در استان اصفهان می‌باشد. جامعه‌ی آماری پژوهش کسانی هستند که در فاصله‌ی زمانی سرشماری‌های انجام شده (۱۳۳۵-۱۳۹۰) شهر یا آبادی محل اقامت خود را تغییر داده‌اند، لازم به ذکر است که کلیه‌ی داده‌های مورد استفاده در جداول، حاصل نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن می‌باشد که توسط مرکز آمار ایران گردآوری شده است. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که استان اصفهان در دهه‌های اخیر شاهد نقل و انتقالات شدید جمعیتی بوده است، به طوری که در سرشماری‌های ۱۳۳۵، ۱۳۴۵ و ۱۳۵۵ استانی مهاجر فرست و

^۱ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه یزد، armand.ma2012@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد تهران مرکزی و مدرس دانشگاه پیام نور، parvin6166@gmail.com

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه یزد، fathi.saeed67@yahoo.com

در سرشماری‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ به عنوان یکی از مناطق مهاجرپذیر کشور معرفی شده است که این امر نشان‌دهنده تغییر و تحولات عمده در ساختار اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی این استان می‌باشد.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ روند مهاجرت؛ خالص مهاجرت؛ استان اصفهان؛ سرشماری.

تحولات مهاجرت‌های داخلی کشور طی سه دهه‌ی اخیر

قربان حسینی^۱

چکیده. هدف این مقاله، مطالعه‌ی تحولات مهاجرت‌های داخلی کشور طی دوره‌ی ۱۳۶۵-۱۳۹۰ می‌باشد. روش تحقیق، تحلیل ثانویه‌ی داده‌های مربوط به مهاجرت در سرشماری‌های کشور است. نتایج نشان می‌دهد طی دوره‌ی مذکور جابجایی‌های زیادی در داخل کشور انجام گرفته است. طی دوره‌های ۱۳۶۵-۱۳۷۵، ۱۳۷۵-۱۳۸۵ و ۱۳۸۵-۱۳۹۰ نسبت مهاجر به جمعیت (سالانه) برای کل کشور به ترتیب (۱/۶)، (۱/۹) و (۱/۵)، مهاجرت‌های داخل استانی به ترتیب (۶۳/۰)، (۵۷/۶) و (۵۶/۱) درصد، مهاجرت‌های بین استانی به ترتیب (۳۳/۷)، (۳۹/۴) و (۳۵/۹) بوده است. تحولات مهاجرت‌های کشور طی دوره‌ی مذکور نشان‌دهنده‌ی تغییر جریان‌های مهاجرتی از داخل استانی به بین استانی است، به طوری که در دوره‌ی ۱۳۶۵-۱۳۷۵ مهاجرت‌های داخل استانی از ۶۳ درصد به ۵۶ درصد در دوره‌ی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ کاهش یافته است. این امر شدت یافتن جریان‌های مهاجرت داخلی را در دهه‌های اخیر نسبت به قبل نشان می‌دهد. طی دوره‌ی ۱۳۶۵-۱۳۹۰ استان‌های سمنان، قم، یزد و اصفهان همواره از استان‌های مهاجرپذیر کشور بوده‌اند. استان‌های آذربایجان شرقی و غربی، اردبیل، ایلام، چهارمحال و بختیاری، سیستان و بلوچستان، فارس، کردستان، کرمان، کرمانشاه، کهگیلویه و بویراحمد، لرستان و همدان استان‌های مهاجر فرست بوده‌اند. استان تهران در دوره‌ی اخیر مهاجر فرست، در صورتی که قبلاً مهاجرپذیر بوده است. بنابراین، استان‌های کشور مصداق قانون مهاجرتی جریان و ضد جریان راونشتاین (مهاجرپذیر و مهاجر فرست) می‌باشند. بیشترین مبادله‌ی مهاجرتی استان‌ها، همواره با استان تهران و استان‌های هم‌جوار بوده که مصداق مهاجرت مرحله‌ای راونشتاین است.

واژگان کلیدی. مهاجرت‌های داخلی؛ نسبت مهاجر به جمعیت؛ مهاجر فرستی؛ مهاجرپذیری؛ مهاجرت داخل و بین استانی.

^۱ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی و کارشناس پژوهشی مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت

توسعه‌یافتگی و مسئله‌ی فرار نخبگان از ایران

انصار امینی^۱

چکیده. مهاجرت نخبگان یکی از معضلات جمهوری اسلامی ایران در دهه‌های اخیر بوده است. به‌صورت کلی می‌توان گفت نخبه کسی است که ایده‌های بکر دارد و اهل بینش و پژوهش است. این فرد با توجه به طرز تلقی‌اش نسبت به پیرامون و جهان، نیاز به برآوردن انتظاراتی خواهد داشت؛ که معمولاً در کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران به آن‌ها نمی‌رسد. توسعه‌یافتگی یکی از مسائل مهمی است که کشورهای در حال توسعه از نیمه‌ی دوم قرن بیستم با آن درگیر هستند. نویسنده در این مقاله فرار نخبگان از ایران را با توجه به مسئله‌ی توسعه‌یافتگی مورد تحلیل قرار داده است و معیارهای توسعه را غیر از دولت مدرن، بر اساس توسعه‌ی سیاسی، توسعه‌ی اقتصادی و توسعه‌ی فرهنگی بررسی نموده است و در هر کدام از این عناصر، ضعف‌های ساختار دولتی را آورده است. از ضعف دیوانسالاری در ایران و فراهم نشدن دولت مدرن، تا عدم بودجه‌ی پژوهشی و برنامه‌ریزی برای نخبگان و فراهم نمودن فضایی دور از سیاست‌زدگی برای ایشان. بنابراین در یک جامعه‌ی توسعه‌یافته شاخصه‌های انتخاب بر اساس توانایی، بها دادن به تفکر و پژوهش، اطمینان و آرامش اقتصادی برای ساختن آینده و... مورد اهمیت می‌باشد. فرض ما در این مقاله توسعه‌یافتگی کشورهای مهاجرپذیر در مقایسه با ایران می‌باشد. ما در این مقاله می‌خواهیم به این سوال پاسخ دهیم که توسعه و توسعه‌یافتگی چگونه می‌تواند با مهاجرت نخبگان در ایران ارتباط داشته باشد؟ فرضیه‌ی اصلی این است که مسئله‌ی توسعه‌یافتگی ارتباطی مستقیم با مهاجرت نخبگان در ایران دارد، چنان که دیوانسالاری کارآمد، شایسته‌سالاری قوی و فعال در حوزه‌ی فعالیت‌های زیربنایی، اهمیت به پژوهش و... از معیارهای یک دولت توسعه‌یافته است که با وجود این عناصر، فرد نخبه می‌تواند پویایی خود را نشان دهد و کمتر لزومی به مهاجرت ببیند. نویسنده تحلیل خود را بر اساس نظریه‌ی نوسازی بنیان کرده است.

واژگان کلیدی. توسعه؛ نظریه‌ی نوسازی؛ دولت مدرن؛ دولت پسامدرن؛ فرار نخبگان.

^۱ نویسنده‌ی مستقل ansar.amini66@yahoo.com

جدایی فرهنگی، نابرابری منطقه‌ای و تصمیم دانشجویان دختر به بازگشت یا عدم بازگشت به مبدأ مهاجرت

منصوره اعظم آزاده^۱ و مرضیه مشتاقیان^۲

چکیده. با توجه به سهم عمده‌ی آموزش دانشگاهی در مهاجرت داخلی و انفرادی دختران ایرانی، این پرسش مطرح است که آیا مهاجرت موقت آموزشی زمینه‌ساز نارضایتی از مبدأ و تصمیم به عدم بازگشت به مبدأ مهاجرت نمی‌شود؟ چه عواملی تصمیم‌گیری دختران به بازگشت یا عدم بازگشت به مبدأ مهاجرت را تحت تأثیر قرار می‌دهند؟ روش تحقیق پیمایش و حجم نمونه ۱۶۱ نفر از دانشجویان دختر ساکن خوابگاه دانشگاه‌های الزهراء و تهران است. در این تحقیق جدایی/تجانس فرهنگی با محیط مبدأ و مقصد، ارزیابی نابرابری منطقه‌ای در فرصت‌های گذار به بزرگسالی (ادامه‌ی تحصیل و مهارت‌آموزی، اشتغال، ازدواج)، و اختلال در کیفیت رابطه با خانواده متغیرهای مستقل، نارضایتی از مبدأ متغیر واسط، و تصمیم به بازگشت/عدم بازگشت متغیر وابسته را تشکیل داده‌اند. نتایج همبستگی، رابطه‌ی متغیرهای مستقل، واسط و وابسته را تأیید می‌کند. مبتنی بر تحلیل رگرسیون خطی، مهم‌ترین متغیر در تبیین واریانس نارضایتی از مبدأ، جدایی فرهنگی از مبدأ است و بر اساس تحلیل رگرسیون لجستیک، اختلال در کیفیت رابطه با خانواده، شاغل بودن فرد در تهران، و ارزیابی نابرابری منطقه‌ای در فرصت اشتغال، بیشترین سهم را در احتمال تصمیم به عدم بازگشت دختران دارند. بنابراین تصمیم به عدم بازگشت بیش از همه بر مبنای فرصت‌های اقتصادی (اشتغال) در مقصد و عدم کیفیت رابطه در سطح میکروسیستم خانواده اتخاذ می‌شود.

واژگان کلیدی. مهاجرت موقت؛ جدایی فرهنگی؛ نابرابری منطقه‌ای در فرصت‌های گذار به بزرگسالی؛ اختلال در کیفیت روابط خانوادگی.

^۱ دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه الزهراء، maazadeh@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد پژوهش اجتماعی دانشگاه الزهراء، moshtaghianm@yahoo.com

جهانی شدن، امنیتی شدن مهاجرت و گسترش تروریسم

مهدی محمدنیا^۱ و مریم خالقی‌نژاد^۲

چکیده. این مقاله درصدد بررسی چگونگی تأثیر جهانی شدن در گسترش مهاجرت خارجی و تأثیر این مهاجرت بر رشد گروه‌های تکفیری و تروریستی در اروپا است به گونه‌ای که به امنیتی شدن مهاجرت و تلقی مهاجرت به‌عنوان یک تهدید امنیتی (در صورت عدم کنترل) در اروپا انجامیده است. این مقاله در پی پاسخ به این سوال است که چه ارتباطی بین سه متغیر «جهانی شدن»، «گسترش و امنیتی شدن مهاجرت» و «رشد گروه‌های تکفیری و تروریستی» وجود دارد؟ فرضیه‌ی مقاله این است که جهانی شدن باعث گسترش مهاجرت خارجی به اروپا شده است. در این راستا عدم ادغام هویتی نسل جدید مهاجران در هویت‌های جدید منجر به امنیتی شدن مهاجرت (در اروپا) گردیده است.

یکی از کارویژه‌های مهاجرت توسعه‌ی «خودآگاهی» و «دگرآگاهی» هویت‌ها است. افزایش شناخت هویت‌ها از «خود» و «دیگری» زمینه‌ی افزایش تعارضات محیطی و رفتارهای خشونت‌آمیز میان هویت‌هایی را فراهم می‌آورد که قادر به پذیرش هویت‌های جدید و ادغام در هویت‌های دیگری نیستند. عدم ادغام هویتی نسل جدید مهاجران یکی از مهم‌ترین دلایل گرایش آن‌ها به گروه‌های تکفیری- تروریستی (همچون داعش) و امنیتی شدن مهاجرت در اروپا است.

واژگان کلیدی. جهانی شدن؛ امنیتی شدن؛ مهاجرت؛ تروریسم؛ بحران هویت؛ ارتباطات.

^۱ استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه آیت‌الله العظمی بروجردی (ره)، mahdi.mnia@yahoo.com

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه آیت‌الله العظمی بروجردی (ره)، Khaleghinezhad-m@gmail.com

چشم‌اندازی به سیمای مهاجرتی استان مازندران طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

فاطمه بخشی گالشکلایی و مجتبی علیزاده^۱

چکیده. مهاجرت و چگونگی توزیع مجدد جمعیت در داخل کشور یکی از اساسی‌ترین عواملی است که سیاست‌گذاران اقتصادی- اجتماعی جامعه برای کنترل جمعیت و جهت دادن به جابجایی‌های جمعیتی و نیز هدایت جمعیت به سوی قطب‌های اقتصادی به آن توجه دارند. در زمینه‌ی بررسی‌ها و تحلیل‌های جمعیت‌شناسی نیز، تحقیق درباره‌ی تغییرات حاصل از مهاجرت هر منطقه بسیار ضروری است. این مقاله به بررسی چگونگی توزیع جمعیت مهاجران در استان مازندران طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰ می‌پردازد. سپس الگوی مهاجرت مهاجران به استان مازندران بر اساس گروه‌های سنی و ساختار علل مهاجرت ارائه می‌شود. همچنین الگوی مهاجرت را از منظر مقصد اصلی مهاجرت و مدت اقامت مورد بررسی قرار می‌دهیم.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ مبدأ و مقصد مهاجرت؛ خالص مهاجرت؛ مهاجران واردشده، گروه‌های سنی؛ مازندران.

رشد جمعیت و تأثیر کارآفرینی بر مهاجرت نیروی کار

بشیر پرویزی^۱ و جمشید پرویزی^۲

چکیده. افزایش جمعیت مخصوصاً در کشورهای کمتر توسعه‌یافته از رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی پیشی گرفته و اقتصاد جواب‌گوی تقاضای فزاینده‌ی کار نیست و لذا بحران بیکاری منجر می‌شود که بخش وسیعی از نیروی کار متخصص و کم‌تخصص در جستجوی فرصت‌های شغلی مهاجرت نمایند. مهاجران عمدتاً به علت عدم توانایی و تخصص لازم و همچنین فقدان قابلیت‌های مورد نیاز در کشور پذیرنده مورد بهره‌کشی قرار می‌گیرند لذا درآمد حاصل از کار مهاجران که به وطن ارسال می‌کنند تقریباً تناسبی با زه‌کشی مغزها و هزینه‌هایی که کشور مهاجرفرست برای تربیت و پرورش نیروی انسانی خود نموده است ندارد. با توجه به آثار مخرب مهاجرت بی‌رویه بر ساختار کشورهای مهاجرفرست، بسیاری از کشورها اقدام به اجرای برنامه‌های کنترل مهاجر نموده‌اند. این مقاله به بررسی جایگاه کارآفرینی به عنوان یک مکانیزم مؤثر بر رشد اقتصادی و آثار آن در جذب نیروی کار، جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه و تشویق مهاجران برای بازگشت به وطن می‌پردازد. بر اساس این مقاله مهاجران از طریق کارآفرینی می‌توانند ارزش افزوده‌ی بسیار بیشتری در اقتصاد کشورشان ایجاد کنند.

واژگان کلیدی. جمعیت؛ مهاجرت؛ کارآفرینی؛ رشد اقتصادی.

^۱ عضو گروه اقتصاد جهاد دانشگاهی تربیت مدرس، bashir352@yahoo.com

^۲ رئیس گروه مطالعات کنسولی و مهاجرت دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، parvizi@ipis.ir

رفتارهای باروری زنان خانوارهای کارگر مهاجر در شهر یزد: مطالعه‌ی تطبیقی مهاجرین ایرانی و افغانی

عباس عسکری ندوشن^۱ و امیرحسین دهقان منشادی^۲

چکیده. در سالیان اخیر، یزد به یکی از مراکز فعال صنعتی کشور و از جمله کانون‌های جاذب مهاجرتی تبدیل شده و سالانه مهاجران زیادی را از داخل و خارج از کشور جذب نموده است. فراهمی فرصت‌های شغلی و وجود بازار کار مناسب، عامل مؤثری در جذب کارگران مهاجر از سایر نقاط کشور و نیز کارگران مهاجرین افغان بوده است. علیرغم حضور پُر تعداد مهاجرین داخلی و خارجی موضوعات گوناگون مرتبط با زندگی آن‌ها، تا کنون کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است. مقاله‌ی حاضر به مطالعه‌ی رفتارهای باروری زنان خانوارهای کارگری مهاجر در شهر یزد می‌پردازد. در این راستا، تفاوت‌های باروری خانوارهای کارگری مهاجرین داخلی با مهاجرین افغانی در شهر یزد مقایسه می‌گردد. داده‌ها از طریق پیمایش در بین ۱۳۰ خانوار مهاجر ایرانی و ۱۲۱ خانوار مهاجر افغان گردآوری شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد رفتارهای باروری تفاوت معناداری برحسب وضعیت مهاجرت پاسخگویان دارد و تعداد فرزندان در میان کارگران مهاجر افغان بیش از کارگران مهاجر داخلی است. علاوه بر این، تفاوت‌های مهم و معناداری در رفتارهای فرزندآوری برحسب متغیرهایی نظیر سن ازدواج، تحصیلات پاسخگو، تحصیلات والدین و محل اقامت قبلی وجود دارد.

واژگان کلیدی. باروری؛ خانوارهای کارگری؛ مهاجرین ایرانی؛ مهاجرین خارجی؛ فرضیه‌ی موقعیت گروه اقلیت.

^۱ عضو هیئت علمی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه یزد، aaskarin@yazd.ac.ir

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی در دانشگاه یزد، ahdeghnam@yahoo.com

رویکردهای مهاجرت در جهان سوم و به‌کارگیری آن در ایران

حسین معین‌آبادی^۱ و عزیزه انتقامی^۲

چکیده. در جهان امروز مهاجرت از نقطه‌ای به نقطه‌ی دیگر همچون گذشته امری عادی است اما تفاوت در حجم و مسافت طی شده می‌باشد. مهاجرت‌های داخلی در کنار مهاجرت به خارج از مرزها رو به رشد است. نوع برخورد با پدیده‌ی مهاجرت و رویکرد مثبت یا منفی، باعث تفاوت عملکرد کشورهای مختلف نسبت به مهاجرت شده و آثار متنوعی را به وجود آورده است. رصد کردن این سیاست‌ها و به‌کارگیری تجربیات مثبت کشورها باعث برخورد بهتر با پدیده‌ی مهاجرت می‌شود. شناسایی نقاط ضعف و قوت، آثار و پیامدهای آن از مباحث مطرح‌شده در این مقاله می‌باشد. از آنجایی که ایران با پدیده‌ی مهاجرت روبرو است می‌تواند از دستاوردهای این کشورها بهره‌برداری کند و نوع رویکردها و اقدامات آنان را با توجه به وضعیت خاص کشور بومی سازد. این مقاله از نوع تحقیقات کیفی است که جمع‌آوری اطلاعات در آن به روش کتابخانه‌ای صورت می‌پذیرد. شناخت مزایا و معایب مهاجرت از اهداف آن به شمار می‌رود.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ جهان سوم؛ رویکرد، ایران.

^۱ عضو هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان، moeini@uk.ac.ir

^۲ کارشناسی ارشد علوم سیاسی، مفید قم، safir-net2012@gmail.com

سنجش میزان رضایتمندی مهاجران خارجی در ایران، نمونه‌ی موردی: مهاجران افغانی ساکن در آران و بیدگل

دکتر محسن شاطریان^۱، امیر اشنویی^۲ و محمود گنجی پور^۳

چکیده. هدف مقاله‌ی حاضر بررسی میزان رضایتمندی مهاجران خارجی در ایران و عوامل مؤثر بر آن می‌باشد. روش تحقیق حاضر، اسنادی و پیمایشی از طریق ابزار پرسشنامه می‌باشد. جامعه‌ی آماری تحقیق شامل مهاجران افغانی ساکن در شهر آران و بیدگل در سال ۱۳۹۳ می‌باشند که از طریق فرمول نمونه‌گیری تعداد ۲۵۶ نفر انتخاب شدند و برای آن‌ها پرسشنامه تکمیل گردید. متغیر رضایتمندی مهاجران به‌عنوان متغیر وابسته در این تحقیق می‌باشد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که بیشتر مهاجرانی که در افغانستان به دنیا آمده‌اند به لحاظ پراکنش فضایی- مکانی از بلخ (۲۸/۳ درصد)، بامیان (۱۴/۸ درصد)، هرات (۱۴/۸ درصد) و سرپل (۱۰/۸ درصد) هستند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیر رضایتمندی با متغیرهای جنسیت، تأهل، سن، درآمد، سواد، قومیت، مذهب، تمایل به بازگشت رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

واژگان کلیدی. مهاجران خارجی؛ رضایتمندی؛ افغانه؛ آران و بیدگل.

^۱ دانشگاه کاشان، shaterian@kashanu.ac.ir

^۲ دانشگاه تهران، amir-oshnoui@gmail.com

^۳ دانشگاه پیام نور، ganjimahmood@gmail.com

ضرورت تقویت منابع تولید آمار مهاجرت بین‌المللی در ایران، چالش‌ها و راهکارها

الهام فتحی^۱

چکیده. مهاجرت و بازتوزیع جمعیت از پدیده‌های مهم اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. مهاجرت، نقش عمده‌ای در پویایی جمعیت، ویژگی‌های جمعیتی، ترکیب قومی و مذهبی جمعیت و نیز تحولات بازار کار ایفا می‌کند. اهمیت موضوع در حدی است که برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران برای کنترل جمعیت، جهت دادن به جابه‌جایی‌های جمعیتی و نیز هدایت جمعیت به سوی قطب‌های مختلف اقتصادی به آن توجه دارند. پدیده‌ی مهاجرت را می‌توان از ابعاد گوناگون جمعیتی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مورد مطالعه قرار داد. در مطالعات جمعیت‌شناسی آمارهای مهاجرت دارای کاربرد فراوانی بوده و به ویژه در پیش‌بینی‌های جمعیتی و تدوین فرضیه‌های مهاجرت لازم و ضروری است. در این راستا جمعیت‌شناس می‌بایست تغییرات میزان‌های مهاجرت را از زمانی به زمان دیگر، مورد مطالعه و بررسی قرار داده و با مدد آن‌ها در پیش‌بینی‌ها، گذشته‌نگری‌ها و آینده‌نگری‌های جمعیتی فرضیات مهاجرتی را با دلایل مستدل و محکم ارائه نماید. بررسی منابع نشان می‌دهد تاکنون در ایران آمار کامل و مناسبی در زمینه‌ی مهاجرت بین‌المللی تولید نشده است، درحالی که این آمار و بررسی شاخص‌های مرتبط با آن اهمیت به‌سزایی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها در سطوح کلان و خرد کشور دارد. لذا با توجه به اهمیت موضوع، این مقاله به تعریف و طبقه‌بندی انواع مهاجرت بین‌المللی پرداخته و منابع تولید آمار مهاجرت بین‌المللی را معرفی می‌نماید. تجارب سایر کشورها را مرور نموده و بعد از نگاهی به شرایط ایران به چالش‌های آمار مهاجرت بین‌المللی در ایران پرداخته و بالاخره راهکارهایی را برای تولید و انتشار این آمار مهم و کلیدی ارائه می‌نماید.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ مهاجرت بین‌المللی؛ میزان‌های مهاجرت؛ منابع تولید آمار مهاجرت.

^۱ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی، رئیس گروه آمارهای جمعیت و سلامت دفتر آمارهای جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار

فرهنگ و مهاجرت

علی پژهان^۱، نریمان یوسفی^۲ و بتول نامداری^۳

چکیده. مقوله‌ی فرهنگ در مطالعات اجتماعی، مبحث جدیدی نیست. شاید در برخی مواقع اهمیت آن کم‌رنگ شده باشد اما همواره تحت عناوین مختلف، موضوعی مورد بحث بوده است. فرهنگ را می‌توان روح کلی حاکم بر اعمال و رفتار هر جامعه دانست که دائماً در حال تاثیرگذاری و تأثیرپذیری است. هرچه زمان به پیش می‌رود میزان ارتباطات و تعامل حوامع بشری نیز بیشتر می‌شود و در سایه‌ی این تعاملات پی در پی و ناگزیری که حوامع بشری با هم دارند، فرهنگ آن‌ها نیز متناسب با عمق و ریشه و قدرتی که دارد دستخوش تغییر و تحول سازنده یا مخرب می‌شود و در این تقابل دایمی فرهنگ‌های مختلف، فرهنگ‌هایی دوام می‌آورند که بیشتر با روح و فطرت ذاتی انسان‌ها هم‌خوانی و هم‌آوایی دارند. نویسندگان زیادی نقش فرهنگ را آشکار ساخته‌اند و دغدغه‌ی آنان این بوده که چگونه فرهنگ در فرایند مهاجرت به روی سه گروه مهاجران، افرادی که پس از مهاجرت در آن منطقه ساکن می‌مانند و افرادی که در مقصد زندگی می‌کنند، تأثیرگذار است. این مباحث بسیار متنوع هستند. عامل اتفاق نظر محققین، درک تنوع واکنش‌ها و همسانی باورهای اقتصادی، (سنت‌ها، ارزش‌ها، رفتارها و غیره) است که تحت تأثیر فرهنگ افراد می‌باشد. فرهنگ و هویت نظیر پدیده‌های اقتصادی، کمک مهمی در شناخت مهاجرت می‌نماید. اما این موضوع چه اهمیتی دارد؟ مؤلفه‌های هویت و فرهنگ مواردی هستند که باید به آن پرداخته شود. به‌طور معمول هویت و فرهنگ در مباحث اقتصادی همانند جعبه‌ی سیاه هواپیما عمل می‌کنند و در اینجا ما سعی می‌کنیم که رمز و پیام و تأثیر آن‌ها را درک کنیم.

واژگان کلیدی. فرهنگ؛ مهاجرت؛ همسان شدن؛ منزوی شدن.

۱ استادیار جمعیت‌شناسی، pezhhan_ali@yahoo.com

۲ کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، n_yousefi@sci.org.ir

۳ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی، b.namdari284@yahoo.com

کنکاشی در ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی مهاجران وارد شده به کلانشهر تهران طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰

محمد شیری^۱ و مهرنوش میرمحمد^۲

چکیده. مقاله‌ی حاضر با استفاده از روش تحلیل ثانویه داده‌های کامل سرشماری ۱۳۹۰، به بررسی ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی مهاجران وارد شده به کلانشهر تهران می‌پردازد. شهری شدن و جهانی شدن شهرها یکی از ویژگی‌های چند دهه‌ی اخیر به شمار می‌رود. این خصیصه به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران که با رشد شدید شهرنشینی مواجه است، بیشتر نمود پیدا می‌کند. رشد فزاینده‌ی شهر تهران در دهه‌های اخیر به سبب افزایش مهاجرت و تبعات اقتصادی و اجتماعی آن و کمبود سیاست‌های کارآمد در رابطه با مدیریت مهاجرت شهر تهران یکی از مسائلی است که بر اهمیت توجه به ساختار مهاجرت به شهر تهران افزوده است. بدون شک نبود راهبردهای هماهنگ توسعه اقتصادی، اجتماعی و آمیشتی در سطح کلان ملی و منطقه‌ای و تشدید نابرابری‌ها در توزیع منابع قدرت، ثروت و درآمد و بروز عدم تعادل‌های منطقه‌ای نقش قابل توجهی را ایفاء نموده است. شناخت ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مهاجرین می‌تواند در تنظیم سیاست‌های مهاجرتی در مدیریت مهاجرین وارد شده به تهران نقش مهمی را ایفاء نماید.

این مقاله در نظر دارد تا به منظور دستیابی با این هدف، ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مهاجرین وارد شده به تهران را از منظر توزیع علل مهاجرت، وضع فعالیت مهاجرین وارد شده، سطح توسعه یافتگی استان‌های مبدا، توزیع شغلی، سطح تحصیلات مورد بررسی قرار دهد. افزون بر این یکی از مهم‌ترین اهداف این مقاله، مطالعه الگوی علل مهاجرت، سطح تحصیلات مهاجرین و توزیع شغلی مهاجران به تفکیک سطح توسعه‌یافتگی استان مبدا است. همچنان که اشاره شد، داده‌های خام سرشماری ۱۳۹۰ به عنوان اطلاعات ثانویه در این مقاله مورد استفاده قرار گرفته است.

^۱ کارشناس گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی پژوهشکده آمار، Mshiri@src.ac.ir

^۲ کارشناس گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی پژوهشکده آمار، Mehram1977@gmail.com

نتایج نشان داد که سه عامل پیروی از خانوار، جستجوی کار بهتر و دستیابی به مسکن مناسب‌تر از به ترتیب از مهم‌ترین علل مهاجرت به کلانشهر تهران محسوب می‌شوند. استان‌های توسعه یافته، توسعه یافته متوسط و کمتر توسعه یافته به ترتیب بیشترین مهاجر را به شهر تهران داشته‌اند. توزیع شغلی مهاجرین شاغل در شهر تهران نشان می‌دهد که کارگران ساده، متخصصان و صنعت‌گران مشاغلی هستند که حدود نیمی از مهاجران شاغل در آن مشغول به کار هستند.

واژگان کلیدی. کلانشهر، علل مهاجرت، وضع فعالیت مهاجران، توزیع شغلی مهاجران، توزیع تحصیلی مهاجران

گسترش مهاجرت و چالش‌های امنیتی

عبدالمجید سیفی^۱ و مریم خالقی‌نژاد^۲

چکیده. امروزه کشورهای توسعه‌یافته‌ی صنعتی به‌دلیل امکانات و فرصت‌های ایجادشده‌ی شغلی با سیل عظیمی از مهاجران روبه‌رو هستند که در پی دستیابی به فرصت‌های شغلی بهتر و جبران برخی ضعف‌ها و خلاءها در زندگی خود هستند. ورود این مهاجران به کشورهای صنعتی از یک سو با استقبال بسیاری از سرمایه‌داران و صاحبان صنایع و مزارع وسیع کشاورزی مواجه می‌شود زیرا به آن‌ها کمک می‌کند تا با سهولت بیشتری به نیروی کار ارزان دسترسی پیدا کنند اما از سوی دیگر باعث برانگیختن احساسی می‌شود که ورود این مهاجران می‌تواند باعث برهم زدن نظم و امنیت در این کشورها گردد. از این‌رو، بسیاری از دولت‌های کشورهای مهاجرپذیر با معضلی مهم برای پاسخگویی به نیاز امنیت‌طلبانه شهروندان خود از یک طرف و نیازهای تولیدکنندگان و سرمایه‌داران خود از سوی دیگر مواجه هستند. ما در این مقاله به بررسی این تعارض مهم در کشورهای مهاجرپذیر می‌پردازیم.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ امنیت؛ سرمایه‌داری؛ نظم.

^۱ استادیار روابط بین‌الملل دانشگاه آیتا... العظمی بروجردی، seifi2002@gmail.com

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه آیتا... العظمی بروجردی، khaleghinezhad.m@gmail.com

مدل‌سازی میانگین تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده‌ی زنان مهاجر در تهران: رهیافت رگرسیون درختی

آرزو باقری^۱، مهسا سعادت^۲ و شیما حسینی^۳

چکیده. در مطالعات جمعیتی مقوله‌ی باروری جایگاه ویژه‌ای دارد. باروری یکی از رویدادهای طبیعی جمعیت و از عناصر مهم رشد جمعیت می‌باشد. در تبیین عوامل مؤثر بر باروری عوامل متعدد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی نقش دارند و محققان جمعیت‌شناسی که مسئله‌ی باروری را مورد مطالعه قرار می‌دهند به هر یک از این ابعاد، از جهات مختلف پرداخته‌اند. مهاجرت یکی از رفتارهای جمعیت‌شناسی است که می‌تواند رفتار باروری را تحت تأثیر قرار دهد. هدف از مطالعه‌ی حاضر، مدل‌سازی میانگین تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده‌ی زنان مهاجر به تهران بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده در سرشماری سال ۱۳۹۰ با استفاده از رگرسیون درختی است که روشی کارا در طبقه‌بندی داده‌های جمعیتی می‌باشد. سن زنان، سطح تحصیلی، وضعیت شغلی و وضعیت استفاده از اینترنت متغیرهای تأثیرگذار در پیش‌بینی میانگین تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده‌ی زنان مهاجر به تهران، به دست آمد. نتایج مستخرج از رگرسیون درختی حاکی از آن است که زنان گروه‌های سنی بالاتر، با سطح تحصیلی پایین‌تر، غیر شاغلین و کسانی که از اینترنت استفاده نمی‌کنند، میانگین تعداد فرزندان زنده‌ی کمتری به دنیا آورده‌اند.

واژگان کلیدی. تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده؛ مهاجرت؛ رگرسیون درختی.

^۱ استادیار مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، آمار کاربردی، abagheri_000@yahoo.com

^۲ استادیار مؤسسه‌ی مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، آمار زیستی، mahsa-saadati@gmail.com

^۳ کارشناس آمارهای فرهنگی و خدمات اجتماعی، مرکز آمار ایران، Sh_hoseini@sci-org.ir

مطالعه‌ی تطبیقی سلامت سالمندان در جهان: آیا مهاجرت نقشی دارد؟

تکتم پیکانی^۱، سیدابراهیم احمدی^۲، عیسی صفوی و بهار ضمیران^۳

چکیده. در هر سیستم اجتماعی، سیاسی و نیز در هر موقعیت جغرافیایی، تفاوت‌هایی در وضعیت سلامت گروه‌های مختلف اجتماعی به چشم می‌خورد، حتی در نواحی مختلف جغرافیایی داخل یک کشور نیز این قبیل تفاوت‌ها مشهود است. سازمان بهداشت جهانی ریشه‌ای‌ترین عوامل مؤثر بر نابرابری در سلامت را در عوامل ساختاری و اجتماعی می‌داند که این عوامل از طریق تأثیر بر تعیین‌کننده‌های اجتماعی سطوح میانی نظیر پایگاه اجتماعی اقتصادی افراد، وضعیت اشتغال، آموزش، درآمد، محل اقامت و سرمایه‌ی اجتماعی بر سلامت و نیز بهزیستی افراد اثرگذار است. از سویی از آن جا که مهاجرت و جابجایی سکونتی در سطح بین‌المللی می‌تواند تغییرات قابل اعتنائی در عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت افراد از جمله شرایط اشتغال و درآمد، کیفیت آموزش، روابط خانوادگی و سرمایه‌ی اجتماعی به وجود آورد، هدف ما در این تحقیق، بررسی وضعیت سلامت گزارش‌شده‌ی افراد در ۴۵ کشور جهان برای پاسخ به این پرسش است که آیا بین وضعیت سلامت خودگزارشی سالمندان مهاجر با غیرمهاجران تفاوتی وجود دارد یا خیر؟ برای پاسخ به این پرسش از داده‌های موج ششم پیمایش ارزش‌های جهانی (WVS) برای ۴۵ کشور دنیا در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۴ استفاده شده است. تعداد کل نمونه مورد بررسی ۱۱۲۱۸ نفر افراد ۶۰ سال به بالا در ۴۵ کشور مورد پیمایش می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد میانگین سلامت گزارش‌شده موارد مهاجر از غیر مهاجرین به‌طور معناداری کمتر است. همچنین در بین مهاجرین، زنان وضعیت سلامت خود را از مردان مهاجر بدتر گزارش کرده بودند که این اختلاف میانگین نیز به لحاظ آماری معنادار است.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت؛ نابرابری در سلامت.

^۱ دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، paykani@gmail.com

^۲ دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، seahmadi@yahoo.com

^۳ دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، bahar5121@yahoo.com

مهاجرت در ایران بر اساس مقایسه‌ی شاخص‌های عمده‌ی نیروی کار طی سال‌های ۹۳-۱۳۸۸

محمدرضا حطیطه^۱ و هاله شیخی^۲

چکیده. مقاله‌ی حاضر مهمترین شاخص‌های نیروی کار مهاجران داخلی کشور را در سال اول مهاجرت آن‌ها طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ مورد مقایسه و بررسی قرار داده است و همچنین روند تغییر بعضی از این شاخص‌ها را بعد از گذشت یک دوره‌ی حداکثر ۶ ساله‌ی مهاجرت، ارزیابی می‌کند.

این مطالعه بر اساس نتایج طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ تنظیم شده است. بر اساس یافته‌های این طرح‌ها، نرخ بیکاری در میان مهاجرانی که حداکثر یک سال از مدت مهاجرت آن‌ها گذشته است طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ به صورت مرتب کاهش یافته و از ۲۴/۷ درصد در سال ۱۳۸۸ به ۲۳/۰ درصد در سال ۱۳۹۳ رسیده است. البته در سال‌های ۸۹ این نرخ ۲۶/۰ و در سال‌های ۹۰ و ۹۱ به ترتیب ۲۷/۶ و ۲۷/۰ درصد بوده است. همچنین مقایسه‌ی نرخ بیکاری در میان مردان و زنان نشان می‌دهد که طی سال‌های فوق نرخ بیکاری زنان ۱۰ تا ۲۴ ساله‌ی مهاجر در مقایسه با مردان به طور متوسط ۱۲/۹ درصد بیشتر است. طی سال‌های مورد مطالعه، نسبت جمعیت زنان مهاجر به کل جمعیت مهاجران حدود ۲۴/۹ درصد کاهش پیدا می‌کند. به نظر می‌رسد که یکی از دلایل مهم کاهش نرخ مهاجرت زنان وضعیت اشتغال و بیکاری آن‌ها در جوامع مقصد باشد. در بررسی و مقایسه‌ی وضعیت اشتغال مهاجران طی دوره‌های یک ساله به نظر می‌رسد که در سال‌های اول مهاجرت، شاخص‌های نیروی کار مهاجران در وضعیت نامطلوبی به سر می‌برد. اما با گذشت زمان و تداوم وضعیت مهاجرت، نرخ بیکاری جامعه مهاجران نه تنها کاهش پیدا نکرده بلکه روند افزایشی را نشان داده می‌شود.

شرایط تحصیلی و اجتماعی مهاجران باعث می‌شود میزان رویکرد آن‌ها به شغل‌های سطح پایین بیشتر از سایر گروه‌های جمعیتی باشد. همچنین با تداوم سال‌های مهاجرت، شناخت نسبی مهاجران

^۱ کارشناس آمارهای نیروی انسانی مرکز آمار ایران

^۲ کارشناس دفتر بین‌الملل و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، Hsheikhi1974@yahoo.com

از شرایط جدید زندگی افزایش پیدا کرده و روند تغییرات نرخ بیکاری آن‌ها سیر صعودی پیدا می‌کند. البته این شرایط نشان می‌دهد در تمام جوامع وضعیت اشتغال و بیکاری یکنواخت می‌باشد. با توجه به اینکه میزان دستمزد در بخش عمومی کشور کمتر از بخش خصوصی است، این بخش برای تصدی مشاغل سطوح پایین خود، محل مناسبی را برای جذب مهاجران فراهم کرده است. این دلایل باعث می‌شوند تا بخش غیر مهاجر کشور تمایل کمتری به بخش عمومی نشان دهد. در همین راستا در بخش کشاورزی مهاجرت از ۲۴/۵ درصد در سال ۱۳۸۸ به ۱۵/۰ درصد، در سال ۱۳۹۳ رسیده است.

واژگان کلیدی: مهاجران داخلی؛ مهاجرت خارجی؛ اشتغال؛ بیکاری؛ سهم اشتغال؛ جمعیت فعال مهاجران.

مهاجرت و عوامل تأثیرگذار بر آن با استفاده از مدل جاذبه‌ی اصلاح شده با رویکرد بررسی مهاجرت‌های استانی به استان سمنان

مرضیه غنی پور^۱ و رضا عبدالله‌زاده^۲

چکیده. مهاجرت و چگونگی باز توزیع جمعیت در داخل کشور یکی از اساسی‌ترین عواملی است که سیاست‌گذاران و مدیران کشوری همواره در برنامه‌ریزی‌های خرد و کلان خود به بررسی آن می‌پردازند. از این رو بررسی جریان‌های مهاجرت و شناسایی عوامل مؤثر بر آن کمک شایانی به هماهنگی برنامه‌ها در سطوح کشوری خواهد کرد. در این مطالعه، ابتدا بعد از بررسی خالص مهاجرت در دوره‌ی ۱۳۸۵-۱۳۹۰، استان سمنان به عنوان یکی از سه استان مهاجرپذیر کشور در آن دوره‌ی زمانی شناخته شد. سپس عوامل تأثیرگذار در جریان مهاجرت به این استان در قالب یک مدل پیشنهادی با استفاده از مدل جاذبه‌ی اصلاح شده بررسی گردید. بر اساس نتایج به دست آمده، متغیرهای جمعیت استان مبدأ و نرخ بیکاری در استان مبدأ دو عامل با تأثیرگذاری مستقیم و متغیر فاصله‌ی مبدأ از سمنان عاملی با تأثیرگذاری معکوس در میزان مهاجرت از سایر استان‌ها به استان سمنان می‌باشد.

واژگان کلیدی. نظریات مهاجرت؛ خالص مهاجرت؛ مهاجرت به سمنان؛ عوامل جاذبه و دافعه؛ مدل جاذبه‌ی اصلاح شده.

^۱ کارشناس آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان سمنان، m.ghanipour2000@gmail.com

^۲ معاون دفتر آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان سمنان، r.abdollahzadeh@gmail.com

مهاجرت، توسعه‌ی شهرنشینی و سالخوردگی جمعیت استان خراسان شمالی

فاطمه جمعه دیزاوندی^۱، حامدرضا کرمانی^۲ و محسن صفریپور^۳

چکیده. این مقاله به بررسی نظام توزیع جمعیت در کانون شهری استان خراسان شمالی در دوره‌ی ۱۳۳۵-۱۳۹۰ می‌پردازد. به‌طوری‌که در سال ۱۳۳۵ تنها ۳۶۴۵۴ نفر و در سال ۱۳۹۰، ۴۴۶۸۷۲ نفر در شهرهای استان سکونت داشته‌اند. این افزایش در نقاط شهری از ۵ شهر به ۱۸ شهر رسیده است. وضعیت مهاجرتی استان، در فاصله‌ی زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۵ به‌صورت مهاجرفرست با نرخ خالص مهاجرت به صورت منفی (۳/۱۱-)، اما در فاصله زمانی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ به عنوان استان مهاجرپذیر با نرخ خالص مهاجرت (۶/۰+) است. اکثر جابجایی‌های درون استانی جمعیت، در محدوده‌ی شهرستان بجنورد و کمترین آن در شهرستان گرمه بوده است. همچنین از مقایسه‌ی آمار آخرین محل اقامت قبلی مهاجران با محلی که در آن سرشماری حضور داشته است، نشان می‌دهد که ۹/۴۹ درصد مهاجرت‌های از روستا به شهر، ۲۷/۵۶ درصد از شهر به شهر به خصوص از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ افزایش یافته است. این افزایش مهاجرت به شهرها می‌تواند در ترکیب سنی و جنسی جمعیت استان تأثیرگذار باشد که در طی فاصله‌ی زمانی ۵ ساله از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۰ به میزان ۱/۹ درصد جمعیت ۱۵-۶۴ ساله و ۰/۵ درصد ۶۵ ساله و بیشتر استان اضافه شده است. از آنجایی که حدود ۵ درصد جمعیت در دو سرشماری به عنوان جمعیت سالخورده است و هنوز جمعیت استان به عنوان جمعیت جوان معرفی می‌گردد ولی از شرایط نوع مهاجرت‌های صورت گرفته و سالخوردگی روستایی در آینده نباید غافل شد، که این شرایط نیاز اساسی به برنامه‌ریزی لازم جهت ماندگاری جمعیت در روستاها دارد.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ شهرنشینی؛ سالخوردگی؛ استان خراسان شمالی.

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا، کارشناس معاونت آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی خراسان شمالی، dizavandi@gmail.com

^۲ کارشناسی ارشد جغرافیا، معاون آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی خراسان شمالی، kermani_368@yahoo.com

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا، کارشناس آمینتی و انتظامی استانداری خراسان شمالی، msr1038@gmail.com

وضعیت معیشت و نقش آن در میزان مهاجرت روستاهای شهرستان نظرآباد

صادق اصغری لقمجانی^۱ و زهرا محبی^۲

چکیده. مهاجرت‌های روستایی در پرتو طیف وسیعی از عوامل و زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی انجام می‌گیرد. از آن جا که افزایش جمعیت و کمبود فعالیت‌های اشتغال‌زا در نواحی روستایی، موجب آسیب‌پذیری خانوارهای روستایی شده و از نظر تأمین معیشت آن‌ها را با مشکل مواجه کرده است، مهاجرت روستاییان به نواحی شهری بیشتر شده، که این به دلیل نبود اشتغال و درآمد مناسب برای گذران زندگی خانوار است. در چنین شرایطی، بسیاری از جوانان روستایی از مهاجرت موقت به مانند راهبردی برای مقابله با پدیده‌ی بیکاری استفاده می‌کنند. بررسی معیشت و وضع درآمدی خانواده‌های روستایی جز مهم‌ترین مباحثی است که معمولاً در پژوهش‌های روستایی مورد توجه قرار می‌گیرد و خود یکی از عوامل مؤثر در میزان مهاجرت روستاییان می‌باشد. با توجه به اهمیت معیشت روستاییان و تأثیر مؤثر که در میزان مهاجرت روستاییان دارد در این مقاله به بررسی وضعیت معیشت و نقش آن در میزان مهاجرت روستاهای شهرستان نظرآباد پرداخته‌ایم. روش به کار رفته در این مقاله، تلفیقی از روش‌های میدانی و توصیفی-تحلیلی می‌باشد که در آن، کل روستاهای شهرستان نظرآباد مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در این راستا، تعداد ۱۵۲ پرسشنامه در سطح روستاهای نمونه به تناسب جمعیت هر روستا توزیع گردید که در این پرسشنامه‌ها، ۷۶ شاخص (۳۶ شاخص مربوط به وضعیت معیشت، ۳۰ شاخص مربوط به عوامل مؤثر در مهاجرت) مورد توجه بوده‌اند. برای تعیین میزان مهاجرت و بررسی تأثیر معیشت در این امر، از روش AHP در نرم‌افزار Expert Choice و نرم‌افزار ArcGIS و برای تحلیل‌های آماری از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج این مقاله بیانگر این است که، بین وضعیت معیشت و میزان مهاجرت در روستاهای شهرستان نظرآباد بر اساس آزمون همبستگی پیرسون با ضریب همبستگی ۰/۸۱۸ رابطه‌ای مستقیم و قوی وجود دارد.

واژگان کلیدی. روستا؛ مهاجرت؛ معیشت پایدار؛ شهرستان نظرآباد.

^۱ دکتری تخصصی رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، استادیار گروه جغرافیای دانشگاه زابل، Asghari2750@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشگاه زابل، Zahramohebbi1257@gmail.com

ویژگی‌های جمعیت شناختی بومی- مهاجر استان آذربایجان غربی بر اساس سرشماری ۱۳۹۰

سید محسن سعیدی مدنی^۱، محمدعلی آرمند^۲ و میکائیل پروین آق‌دره^۳

چکیده. مهاجرت سومین مؤلفه‌ی تعیین‌کننده‌ی تغییرات جمعیت در کنار باروری و مرگ و میر است. به تعبیری مهم‌ترین عامل خارجی تغییر حجم و ساختار جمعیت است و اثرات آن در ویژگی‌ها و ترکیب جمعیت گاه بیش از اثر باروری و مرگ و میر می‌باشد. به دلیل پیچیدگی‌های مفهومی و دشواری‌های روش‌شناختی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این مطالعه می‌کوشد روند مهاجرت در چند دهه‌ی گذشته‌ی استان آذربایجان غربی را با استفاده از داده‌های خام ۲ درصد سرشماری ۱۳۹۰ بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی بومی- مهاجر استان را مورد بررسی قرار دهد. روش مورد استفاده ترکیبی از روش‌های توصیفی- تحلیلی، اسنادی و تحلیل ثانویه می‌باشد. جهت برآورد روابط بین متغیرها از آماره‌های موجود در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده‌ی مهاجرت‌فرستی این استان در دهه‌های اخیر می‌باشد. همچنین نتایج پژوهش بیانگر تأیید رابطه‌ی بین سن، جنس، تحصیلات، وضع اشتغال و وضع زناشویی با مهاجرت در بین مردان و زنان مهاجر واردشده و خارج‌شده می‌باشد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش می‌تواند در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی مورد استفاده مسئولان استان قرار گیرد.

واژگان کلیدی. مهاجرت؛ ویژگی‌های جمعیتی؛ مهاجران واردشده و خارج‌شده؛ جمعیت بومی؛ آذربایجان غربی.

^۱ دانشیار دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه یزد، m.saedi@yazduni.ac.ir

^۲ کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه یزد، armand.ma2012@yahoo.com

^۳ کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز و مدرس دانشگاه پیام نور، parvin6166@gmail.com